Zlatuše Kukánová

Odcházím, mé srdce ale zůstává v mateřské diecézi
Perzekuce německého katolického kléru v litoměřické diecézi po 2. světové válce

Osmý květen 1945 nepřinesl tolik očekávaný klid do českých zemí a násilí zdaleka neskončilo. Situace byla poměrně komplikovaná a na různých místech v pohraničí probíhaly bojové akce. Někde se do poslední chvíle bojovalo o každý dům, most a silnici, jinde ještě vyklízeli pozice vojáci Wehrmachtu a na cestu k hranicím se vydávalo i německé obyvatelstvo včetně těch, kteří našli v pohraničí jako uprchlíci a vyhnanci během války dočasný domov. Jinde řádily a „úřadovaly" místní oddíly Revolučních gard, ustavených z iniciativy pražského vojenského velitelství ve druhé polovině května 1945, a různá samozvaná uskupení, vymykající se jakékoliv kontrole ministerstva vnitra (MV). V období živelného či divokého odsunu z Československa, který začal v jednotlivých lokalitách prakticky již před 8. květnem a trval přibližně do srpna 1945, bylo německé obyvatelstvo s nejnutnějšími osobními věcmi převáděno přes nedalekou státní hranici a docházelo i k jiným formám perzekuce.[1] Samozvaní „aktivisté" zneužívali situaci k domovním prohlídkám a k osobnímu obohacení, odebírali odcházejícím šperky, vkladní knížky, fotoaparáty, hodinky a další cenné předměty.

Civilní osoby německé národnosti byly často předváděny bez udání důvodu, týrány, vyslýchány, předávány do táborů na nucené práce a nasazovány na odklízení důsledků války, obnovu infrastruktury a zemědělské práce kvůli zajištění sklizně a podobné činnosti. Tehdy také docházelo ke zvýšenému počtu sebevražd ze stresu, strachu z dalších událostí a nejasné budoucnosti.

Změny v celé společnosti se nevyhnuly ani římskokatolické církvi. Dotkly se všech vrstev světského a řeholního kléru včetně věřících. V Čechách nejvíc poznamenaly litoměřickou diecézi s vysokým podílem německého etnika a nevyhnuly se ani biskupu Antonínu Aloisi Weberovi a většině členů litoměřické kapituly.[2] Předvádění, veřejné

1 K tématu KŘEN, Jan: Odsun Němců ve světle nových pramenů. In: *Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků.* Academia, Praha 1990; VONDROVÁ, Jitka – VORLOVÁ, Marie: *Češi a sudetoněmecká otázka 1939–1945. Dokumenty.* Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1994; BRANDES, Detlef: *Der Weg zur Vertreibung 1938–1945. Pläne und Entscheidungen zum „Transfer" der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen.* Oldenbourg Verlag, München 2005 (česky *Cesta k vyhnání 1938–1945. Plány a rozhodnutí o „transferu" Němců z Československa a z Polska.* Prostor, Praha 2002); SLÁDEK, Milan: *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946.* Pragma, Praha 2002; HOUŽVIČKA, Václav: *Návraty sudetské otázky.* Karolinum, Praha 2005; DVOŘÁK, Tomáš: *Vnitřní odsun 1947–1953. Závěrečná fáze „očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa.* Matice moravská, Brno 2013. Osobní vzpomínky obyvatel uvádí HAHNOVÁ, Eva: *Sudetoněmecký problém. Obtížné loučení s minulostí.* Prago Media, Praha 1996; HAHNOVÁ, Eva – HAHN, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání.* Votobia, Praha 2002; Kol. autorů: *Sudetské příběhy / Sudetengeschichten.* Antikomplex – Augsburg Universität, Praha – Augsburg 2010.

ponižování, internace či zařazení na nucené nebo zemědělské práce dopadly i na další diecézní duchovní německé národnosti, tedy na jednotlivé faráře, kaplany a administrátory, řeholníky nevyjímaje.

Poměry v Litoměřicích a diecézi krátce po osvobození

V Litoměřicích se od května 1945 postupně scházely dopisy s informacemi o náhlém nebo nenadálém odchodu duchovních, zasílané sousedními faráři, vikáři, farními hospodyněmi nebo farníky, oznamujícími, že ve farnosti je něco v nepořádku nebo se postrádá místní duchovní pastýř. Pohraniční oblasti byly v těchto měsících vystaveny největším čistkám a migraci obyvatel. Ordinář a generální vikariát se museli v této složité situaci rychle zorientovat a podle personálních a místních poměrů ji začít řešit. V polovině června 1945 však došlo k vážnému oslabení hierarchie, k odnětí pravomoci biskupu Weberovi, vynucené rezignaci německého generálního vikáře Franze Wagnera[3] a dne 16. června 1945 k nominaci Josefa Kušky[4] generálním vikářem celé litoměřické diecéze.[5] Méně znám je případ veřejně lynčovaného litoměřického děkana Franze Steinera,[6] vypovězeného 16. června společně s profesorem ve výslužbě Františkem Rotkofským z Litoměřic s dvěma taškami nejnutnějších věcí. Oba se po hromadném transportu trmáceli několik měsíců po silnicích v Sasku. Dále odchod rektora diecézního semináře Maximiliána Wenzela a dalších osob. Především v pohraničních částech diecéze, kde přebíraly kontrolu armáda a bezpečnostní složky,[7] byli duchovní německé národnosti perzekvováni bez ohledu na své předchozí postoje a chování.

2 MACEK, Jaroslav: *Biskupství litoměřické. Biskupové a osudy litoměřické diecéze 1655–2005*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, s. 125; ŠEBEK, Jaroslav: Osudy litoměřické kapituly v letech 1918–1945. In: *Litoměřická kapitula. 950 let od založení. Kniha příspěvků z konference konané dne 8. června 2007 u příležitosti 950 let od založení litoměřické kapituly.* Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2007, s. 127–130; RABAS, Josef: *Biskup Anton Alois Weber.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2013, s. 92–96; PŘIBYL, Stanislav: *Právní situace litoměřické diecéze v letech 1989–2010*. Karolinum, Praha 2015, s. 41–42, 129–134 a 161–180; KUKÁNOVÁ, Zlatuše: Rád bych byl sloužil déle. K odsunu německého katolického kléru z českých zemí. *Securitas Imperii*, 2018, č. 32, s. 119–120, poslední autorčiny výzkumy archivních pramenů prokázaly, že k odsunu generálního vikáře Franze Wagnera a kanovníků litoměřické kapituly Georga Simetha, Josefa Weisskopfa a Georga Zischeka došlo až 2. 5. 1946, k odchodu Franze Xavera Reikeho jako nejstaršího z kanovníků dokonce 5. 9. 1946, místo dosud uváděného a citovaného data 5. 9. 1945.

3 RABAS, Josef: *Biskup Anton Alois Weber*, s. 92–94. Franz Wagner (1888–1969), absolvent teologie v Římě, 1932 kanovník katedrální kapituly, 1933–1939 rektor litoměřického kněžského semináře. Od 1. 1. 1939 do 15. 6. 1945 generální vikář německé části diecéze, odsunut 2. 5. 1946, krátce působil v diecézi Fulda, potom v bamberské diecézi, nejprve v Gössweinsteinu, pak v Bamberku.

4 PEHR, Michal a kol.: *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích.* Akropolis, Praha 2007, s. 151. Josef Kuška (1873–1953), vysvěcen 1895, nejprve kaplan ve Vejprtech, u sv. Trojice v Praze a Kladně. Od roku 1909 farář v Kováni. Byl politicky aktivní, od roku 1944 čestný kanovník litoměřické kolegiátní kapituly, generální vikář české části litoměřické diecéze. Po únoru 1948 byl zapojen do tajné struktury litoměřické diecéze, zatčen v lednu 1953, po 10 dnech vazby zemřel 25. 1. 1953.

5 *Ordinariátní list litoměřické diecese*, 1945, č. 6/7, s. 27.

6 RABAS, Josef: *Biskup Anton Alois Weber*, s. 93.

7 WIEDEMANN, Andreas: *Pojď s námi budovat pohraničí. Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945–1952.* Prostor, Praha 2016, s. 47–48.

Generální vikář vedl v té době rozsáhlou korespondenci s duchovními, ministerstvem vnitra, zemským národním výborem (ZNV), představiteli okresních a místních národních výborů (ONV a MNV), okresních a místních správních komisí (OSK a MSK) a výborů Národní fronty (NF), kteří žádali o obsazení beneficií osobami české národnosti a o další informace. Za první ucelenější přehled poválečného stavu diecéze lze považovat Kuškovu zprávu z 12. července 1945, kterou připravil a nechal rozmnožit jako univerzální odpověď, adresovanou libovolně zvolené okresní správní komisi nebo okresnímu národnímu výboru, v níž informoval o reálné situaci v litoměřické diecézi, vyhošťování duchovních nebo jejich odvádění na nucenou práci bez zajištění řádného předání farního a matričního úřadu. Dále upozorňoval žadatele, že není možné obsadit opuštěná místa českými kněžími, protože v diecézi je 447 samostatných míst duchovní správy, ale dohromady jen 150 českých kněží, z nich 102 už působí na samostatných místech jako faráři nebo administrátoři a dalších 22 je v penzi, zbývající jsou kaplani a katecheti. Oznámení uzavřel prosbou o ponechání duchovních německé národnosti na dosavadních místech a vrácení vyhoštěných kněží.[8]

Podobnou zprávu adresoval Kuška 22. července 1945 ministerstvu vnitra a kromě mírně upraveného počtu duchovních správ (440, z nichž 104 jsou české) upozorňoval na nenahraditelnost státně spolehlivých německých duchovních, pokud za ně nebude nalezena náhrada. Mohl totiž volně přesunout na uprázdněná pohraniční beneficia jen část z třiceti kněží působících v české části diecéze. Popis faktického stavu diecéze uzavřel dosti odvážným konstatováním či spíš povzdechem: *Prostě to nejde. Budu rád, bude-li možno českými kněžími obsaditi význačnější místa. V širých krajích by zůstalo obyvatelstvo bez kněze, beze mše sv*[até], *bez svátostí*. Nutnost personální stabilizace a dočasného ponechání duchovních německé národnosti zdůvodnil hrozícím omezením výkonu úřední agendy. Upozornil mimo jiné na skutečnost, že při rychlé a živelné evakuaci *nebývá vždy* [...] *brán dostatečný zřetel na zabezpečení matrik*, protože by měly být předány nástupci nebo alespoň bezpečně uloženy, aby neutrpěla jejich průkaznost. V závěru požádal ministerstvo, aby se zasadilo o ukončení *neuváženého odvážení německých kněží, pokud jinak není proti nim námitek a pokud mají dobrou vůli česky se naučit*.[9]

Přestože ordináři bylo v červnu 1945 doporučeno, aby se zdržel dalšího úřadování, byl jako dlouholetý znalec poměrů v diecézi nedávno instalovanému J. Kuškovi velkou oporou. A. A. Weber si tak udržel částečnou kontrolu nad správou diecéze, protože připravoval koncepty a návrhy odpovědí na žádosti k obsazení uprázdněných beneficií nebo je alespoň opatřoval pokyny a poznámkami se jmény nových nebo prozatímních administrátorů. Svědčí o tom stovky dokumentů s jeho těsnopiseckými poznámkami uložené v archivu Biskupství litoměřického.[10]

8 *Archiv Biskupství litoměřického* (dále jen ABL), f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bulovka, informace J. Kušky (záměrně kvůli případným adresátům podepsaného *generální vikář a český vedoucí diecése*) OSK nebo ONV č. 3770 z 12. 7. 1945.

9 *NA*, f. Ministerstvo vnitra I – nová registratura (dále jen MV I-NR), 1936–1953, k. 7642, sign. B-300/1650, informace J. Kušky MV o situaci v pohraniční části litoměřické diecéze z 22. 7. 1945.

10 Autorka děkuje za pomoc a poskytnutí cenných konzultací kolegovi Martinu Barusovi z archivu Biskupství litoměřického.

Veškeré poznatky a informace o personálních změnách z „terénu", hlášení o opuštěných farách a svatostáncích doručených v posledních týdnech přímo biskupovi nebo konzistoři, shrnul J. Kuška v polovině srpna 1945 a zapracoval jako dodatek k předchozímu podání MV z 22. července. Sdělil v něm, že v příloze je *seznam německých kněží, kteří byli svých míst zbaveni a „odsunuti"*. Podle jeho názoru šlo o zbytečnou věc, zatěžující administrativu stále se zvětšujících farních obvodů. Navázal kladným hodnocením několika konkrétních odsunutých nebo zadržených osob, s nimiž se za okupace stýkal, a prohlášením, že umějí česky. V závěru zopakoval předchozí důvody pro zastavení vylidňování pohraničních duchovních správ, požádal o přezkoumání a objektivní přehodnocení případů kněží z přiloženého seznamu, neboť optimisticky věřil, že se i po vypovězení duchovní budou moci vrátit ke svým farníkům a na opuštěná beneficia. Zároveň požádal o povolení hledat pro diecézi kněze na Slovensku.[11] Seznam zdaleka nepostihl všechny případy. Nestačil evidovat ty, kteří si museli během několika hodin, nebo dokonce minut zabalit nejnutnější věci na cestu a okamžitě opustit beneficium, protože o nich bylo známo jen minimum, a to neověřených informací. Přehled vyhoštěných kněží obsahoval 61 jmen osob, které opustily svou obec, a pátralo se po nich, byly odvlečeny nebo dobrovolně odešly neznámo kam. O jiných se naopak vědělo, že se nalézají ve vyšetřovací vazbě.[12]

Kromě podání z různých míst měla pro konzistoř velkou cenu informacemi nabytá zpráva o osudu několika farářů a o situaci na beneficiích v bývalém jesenickém a části kadaňského vikariátu od arciděkana Antonína Webera z Krásného Dvora ze 7. srpna 1945.[13] Z ní se v Litoměřicích mimo jiné dověděli, že Bruno Schwarzbach (farář v Mašťově a Turči), Anton Böhm (administrátor v Nepomyšli) a Adolf Hampel (farář ve Vidhosticích) jsou na cestě do Bavorska.

Ve dvoustránkovém seznamu, rozděleném do několika skupin podle výkonu úřadu, bylo na prvním místě uvedeno 32 farářů, dále 5 administrátorů, 2 expozité, 1 kaplan, 7 profesorů náboženství a katechetů, 7 penzionovaných farářů, profesorů a katechetů a v závěru přehledu 7 farářů včetně jednoho katechety, nacházejících se ve vazbě. Kromě dvou řeholníků, spravujících inkorporované fary, šlo o světské duchovní, protože na území diecéze byl jen jeden velký klášter v Oseku a několik menších klášterů s minimálním personálním obsazením. Někteří faráři byli na nucených pracích v zemědělství a jiní byli naposledy viděni ve sběrných táborech a střediscích. To je dostatečný počet duchovních pro sondu do poválečné situace litoměřické diecéze. Na případech jednotlivců, popisu mechanismu vyjednávání o jejich propuštění a hledání odpovědí na další otázky lze doložit složitou situaci diecéze s největším podílem duchovních německé národnosti, která se ocitla pod kontrolou Rudé armády a Svobodových vojsk.

Studie využívá primárně prameny archivu Biskupství litoměřického a Národního archivu. Zaměřuje se zejména na okolnosti vynuceného či dobrovolného odchodu

11 *NA*, f. MV I-NR, 1936–1953, k. 7642, sign. B-300/1650, informace J. Kušky MV o duchovní a matriční správě v pohraničí č. 61/g. v. – 45 z 18. 8. 1945.

12 Tamtéž, seznam vyhoštěných kněží ze 17. 8. 1945.

13 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Buškovice, sdělení arciděkana v. v. Antonína Webera konzistoři ze 7. 8. 1945.

z beneficií v létě 1945, délku vyšetřovací vazby nebo nasazení na nucené práce, důvody zadržení a propuštění a další dostupné informace. Na základě jejich vyhodnocení bude možné upřesnit některá fakta nebo připomenout události, o nichž se dosud nevědělo nebo se o nich příliš nemluvilo. Rozsah studie však neumožňuje podat vyčerpávající informace o všech katolických duchovních, jsou v ní tedy představeny nejzajímavější osudy těch, kteří byli zadrženi, nasazeni na práce v zemědělství a na odstraňování válečných škod, a další vybrané případy.

Perzekuce řeholníků

Na uvedeném seznamu perzekuovaných ze srpna 1945 se vedle světských duchovních objevili také dva řeholníci spravující inkorporované fary v litoměřické diecézi. Šlo o provizora oseckého cisterciáckého kláštera Franze Dionysa Hegera, faráře v Jeníkově, a Hermanna Wagnera, křižovníka s červenou hvězdou, z fary v Pšově (dnes část obce Podbořany). Heger, rodák z Chyše na Karlovarsku, byl společně s opatem Eberhardem Josefem Harzerem zatčen 1. července 1945 a vězněn v Oseku, po několika týdnech byl převezen do duchcovské věznice a odtud 14. srpna do internačního tábora v nedalekých Libkovicích. Osmapadesátiletý Heger, ustanovený duchovním správcem inkorporované fary v Jeníkově od 16. prosince 1926, byl po vyčerpávajícím výslechu s cílem prokázat jeho kolaboraci s nacisty odveden 15. srpna na nucené práce do uhelného dolu v Louce u Litvínova, kde ještě týž den zemřel.[14] Podle sdělení narychlo ustanoveného převora kláštera české národnosti Zikmunda Kapice byl 18. srpna pohřben v Oseku bez udání bližších podrobností. To se ale dozvídáme až z Kapicova oznámení litoměřické konzistoři z 23. září 1945 společně s informací, že v duchovní správě v Jeníkově působí dosavadní kaplan z cisterciáckého řádu P. Heřman Bedřich Schiechel,[15] a s prosbou o jeho nominaci administrátorem jeníkovské fary.[16] Generální vikář potvrdil převoru Kapicovi Schiechelovo jmenování administrátorem v Jeníkově s platností od 15. srpna 1945, což lze dnes považovat z hlediska civilního práva za nepřípustnou právní retroaktivitu.[17] S ohledem na poměry v diecézi a oseckém klášteře to lze chápat jako snahu o rychlé řešení a legalizaci nastalé situace.[18] V době sestavení a odeslání Kuškova seznamu byl Heger již mrtvý, ale tato informace nebyla v Litoměřicích známa.

14 VALASEK, Emil: *Der Kampf gegen die Priester im Sudetenland 1938 bis 1945. Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen, Mähren, Schlesien*, sv. 16. Institut für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien, Königstein 2003, s. 75, uvádí omylem jako místo úmrtí Fodina bei Wiesa; KUKÁNOVÁ, Zlatuše: *Rád bych byl sloužil déle*, s. 113.

15 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Jeníkov, výměr z 6. 2. 1939. Hermann Friedrich Schiechel byl kaplanem v Jeníkově od 1. 11. 1938

16 Tamtéž, zpráva převora Z. Kapice biskupské konzistoři o změně v duchovní správě kláštera, tj. úmrtí osobního děkana a administrátora inkorporované fary v Jeníkově, z 23. 9. 1945.

17 Tamtéž, J. Kuška představenému oseckého kláštera č. 5644 z 27. 9. 1945. H. F. Schiechel byl dle kancelářské poznámky administrátorem intercalaris.

18 Po odchodu oseckých cisterciáků z ČSR (1946) převzali administraci fary diecézní kněží a po příchodu biskupa Štěpána Trochty do diecéze potom salesiáni. Od 1. 3. 1948 zde byl ustanoven jako kaplan Štěpán Sivák ze Slovenska, který působil v diecézi ještě v 60. letech 20. století.

Litoměřická konzistoř se dověděla na konci července 1945 od děkana Františka Kastla ze sousedního farního beneficia v Radičevsi o absenci pšovského faráře Hermanna Wagnera. Dne 13. července za Kastlem přišli farníci z Pšova s prosbou o odsloužení nedělní mše svaté (15. července), protože se bohoslužby nekonaly předchozí neděli kvůli odchodu tamního děkana Wagnera. Zřejmě zde působil rozumný komisař místní správní komise, neboť konání bohoslužby povolil, a proto farníci opětovně požádali Kastla o nedělní mši, a aktivně se jí zúčastnili. Křižovníci s červenou hvězdou nemohli rychle obsadit faru jiným řádovým duchovním, a tak Kastl požádal biskupskou konzistoř o povolení dočasně vypomáhat v Pšově. Také bylo třeba vyřizovat přijaté žádosti adresované místnímu faráři, které mu předal k vyřízení místní komisař, který disponoval klíči od uzamčené fary.[19] Kuška oznámil pražskému provincialátu křižovníků s červenou hvězdou, že 30. června 1945 byl farář Wagner vyhoštěn neznámo kam. Vzhledem ke vzdálenosti a nepřehledným poválečným poměrům se zatím nedařilo přesunout na beneficium křižovnického duchovního správce z Chlumu sv. Maří faráře Bruno Steinhauera.[20] Situace v Pšově nebyla na rozdíl od rychle se vylidňujících lokalit a beneficií tak dramatická a do ustálení poměrů a převzetí správy inkorporované fary B. Steinhuberem bylo prozatím postaráno o věřící a výkon úřadu díky spirituálnímu administrátorovi – faráři z Radičevsi.[21]

Jasno do Wagnerova náhlého zmizení vneslo sdělení řádového velmistra Josefa Vlasáka z 15. října 1945, oznamující, že Wagner byl podle vlastní zprávy odveden 29. června do tábora v Kadani a po několika dnech i přes saské hranice. Nakrátko našel přístřeší na faře v německém Plauen a odtud putoval pěšky s dalším farářem do Bavorska. V Marktredwitz je přijal místní katolický vikář a ustanovil Wagnera duchovním v plicním sanatoriu v Bischofsgrünu a zároveň správcem tamní katolické diaspory. Velmistr uzavřel sdělení litoměřické konzistoři povzdechem: *Škoda, že nenapsal nám náš řádový bratr Wagner lístek z Kadaně, jistě by to bylo dopadlo lépe.*[22] S odstupem času můžeme vážně pochybovat o tom, že by velmistrova intervence dokázala změnit farářův osud.

Duchovní držení ve vazbě

Na konci Kuškova seznamu pro ministerstvo vnitra byli uvedeni duchovní, kteří se nacházeli ve vazbě. Byli to dva děkani z Teplic-Šanova Jan Wittenbrink a Jan Herkner, katecheta z Teplic-Šanova Augustin Müller, farář v Bečově u Mostu Bedřich Schäfer, děkan Antonín Mehl ze Střekova, farář v Želenici Franz Tandler, již zmíněný cisterciák z jeníkovského beneficia Dionys Heger a radovesický farář Franz Kökert.

19 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Pšov, zpráva děkana F. Kastla konzistoři z 23. 7. 1945.

20 Tamtéž, Buškovice, oznámení J. Kušky farnímu úřadu Kryry u Podbořan o ustanovení F. Kastla administrátorem in spiritualibus pro farnost Pšov a Libořice č. 3953 z 30. 7. 1945 a pod stejným č. 3953 provincialátu křižovníků s červenou hvězdou.

21 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Pšov, informace J. Kušky farnímu úřadu Chlum sv. Maří o přesunu B. Steinhauera do Pšova č. 4915 z 3. 9. 1945.

22 Tamtéž, informace J. Vlasáka biskupské kozistoři o osudu H. Wagnera z 15. 10. 1945.

Revoluční změny poznamenaly duchovní v Teplicích-Šanově. Dotkly se Jana Wittenbrinka z děkanského úřadu sv. Jana Křtitele, Jana Herknera, faráře z farnosti sv. Alžběty a dvou katechetů náboženství Augustina Müllera a profesora Jana Rudolfa. Jako první musel z města odejít 7. června 1945 Jan Rudolf a s dalšími obyvateli opustil Československo pravděpodobně přes Cínovec, kam směřovaly v době neřízeného „divokého" transferu stovky a tisíce odsunovaných.[23] V době sestavení seznamu vyhoštěných kněží byl pravděpodobně dva měsíce v Radebergu u Drážďan.[24] Podle sdělení úřadu národní bezpečnosti v Teplicích-Šanově došlo také k zajištění děkanů Jana Wittenbrinka a Jana Herknera. Zároveň bylo požadováno ustanovení nových českých administrátorů pro obě farnosti a oznámeno, že prozatímním správcem u sv. Alžběty byl teplickým vikariátem ustanoven německý pater Dülmer.[25] To však konzistoř nemohla akceptovat, protože u sv. Alžběty nebylo systemizováno kaplanské místo a Dülmerovo jmenování platilo pouze za okupace.[26] Po vyjasnění této otázky byl 5. července 1945 ustanoven prozatímním administrátorem u sv. Alžběty Ferdinand Gläser.[27]

O důvodech zatčení šedesátiletého Herknera z pětitisícového beneficia, na němž působil více než třicet let (od 25. září 1912) se dovídáme až z jeho rezignačního dopisu na beneficium z 14. března 1946, napsaného před odchodem do sběrného střediska a blížícím se odjezdem z republiky. Rekapituluje v něm, že byl zadržen 11. května 1946 (správně 1945) bez bližšího udání důvodu a uvězněn policií. Teprve po mnoha hodinách věznění a po těžkých chvílích, které tam prožil, mu byl sdělen důvod: „signalizace nepříteli" z kostelní věže.[28] Generální vikář učinil poslední marný pokus o Herknerovu záchranu a jeho další setrvání ve vylidňující se litoměřické diecézi. Postoupil případ jeho propuštění teplickému advokátovi Harry Löwymu a poukázal mu tisíc korun na potřebné úkony.[29] Pro případ nenadálého odsunu si od Herknera nechal podepsat rezignační dopis a vystavil mu testimoniálku,[30] potvrzující propuštění z diecéze dle platného kanonického práva a působení v diecézi na kaplanských pozicích od roku 1909 a jako faráře a děkana od roku 1913.[31] Herkner byl

23 RADVANOVSKÝ, Zdeněk: *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945–1948*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 1997, s. 63–65. Z Šanova byli již v květnu 1945 odsunuti říšští Němci a potom následovalo v masivním měřítku obyvatelstvo německé národnosti.

24 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Rudolf, oznámení teplického děkana Wittenbrinka konzistoři z 9. 6. 1945.

25 Tamtéž, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Teplice-Šanov, sdělení úřadu národní bezpečnosti v Teplicích-Šanově litoměřické konzistoři o zajištění děkanů Witenbrinka a Herknera č. j. 291/45-Stb z 10. 7. 1945 – přijato 11. 7. 1945 pod č. 3725.

26 Tamtéž, sdělení generálního vikáře F. Gläserovi o administraci v Teplicích-Šanově č. 4860 z 31. 8. 1945.

27 Tamtéž, odpověď konzistoře úřadu národní bezpečnosti v Teplicích-Šanově č. 3609 z 5. 7. 1945.

28 Tamtéž, Herknerův dopis konzistoři z 14. 3. 1946, v jeho závěru je německé rozloučení, které užila autorka v názvu studie: *Ich gehe in die Fremde, mein Herz aber bleibt in meine Heimatdiözese.*

29 Tamtéž, žádost generálního vikáře Kušky advokátu Löwymu č. 82/g. v. z 16. 3. 1946.

30 V litterae testimoniales (testimoniálkách), vydávaných dle kanonického práva před odchodem z diecéze, byla žadatelům potvrzena doba působení na kaplanských a farářských místech a hodnocen výkon služby.

31 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Teplice-Šanov, prohlášení J. Herknera o rezignaci na faru sv. Alžběty z 27. 3. 1946 a lit. testimoniales pro J. Herknera č. 2375 z 30. 3. 1946.

odsunut na jaře 1946, a přestože byl v době zatčení z teplických katolických duchovních nejmladší, zemřel na území Německa v květnu 1948, pravděpodobně v důsledku předchozího psychického vypětí. Faru potom administroval až do svého odchodu do Německa dne 3. dubna 1948 F. Gläser.[32]

Poněkud komplikovanější byla situace dvasedmdesátiletého děkana Jana Wittenbrinka, který vystudoval teologii v misionářském domě sv. Gabriela u rakouského Mödlingu a od 1. března 1912 byl teplickým městským děkanem, spravoval beneficium o více než dvaceti šesti tisících věřících převážně německé národnosti. Podle informace kaplana Gläsera z 2. června 1945 byl Wittenbrink na konci května toho roku u policejního výslechu a dosud byl ve vazbě okresního soudu. Poté byl zatčen děkan Jan Herkner, katecheta Augustin Müller a několik věřících od sv. Alžběty.[33] Wittenbrink byl propuštěn, 20. června se obrátil na biskupskou konzistoř v Litoměřicích se žádostí o výpomocného českého kaplana a odůvodnil ji svým věkem, špatným zdravotním stavem (tělesným a psychickým vyčerpáním) a nedokonalou znalostí češtiny, díky níž byl schopen v omezené míře úřadovat česky, nikoliv ji aktivně užívat.[34] Wittenbrinkovo a Herknerovo zadržení potvrdil biskupské konzistoři místní úřad národní bezpečnosti v Teplicích-Šanově 10. července 1945.

Děkan Wittenbrink byl zřejmě znovu zadržen, protože první kaplan děkanského úřadu v Teplicích-Šanově Bohumil Jelínek oznámil konzistoři návrat děkana Wittenbrinka ze zajišťovací vazby 15. listopadu.[35] Psychicky i zdravotně zlomený začal podnikat kroky k odchodu z diecéze. Dne 15. prosince 1945 (omylem datováno 1944) se obrátil na americké vyslanectví, resp. Vojenskou kancelář pro vystěhovalecká povolení v Praze, a v žádosti uvedl, že v nově nastolených poměrech nemůže nadále působit, a proto žádá o možnost odchodu do rodného Vestfálska, kde žije jeho sestra a další sourozenci. Stávající münsterský biskup hrabě Clemens August von Galen, na základě jehož rozhlasové výzvy se chtěl vrátit, byl dříve farářem jeho příbuzných.[36] Ještě téhož dne požádal ZNV v Praze o povolení vývozu soukromých věcí z ČSR (nábytku, šatstva, prádla, knih a dalších věcí denní potřeby včetně finančních úspor). V žádosti uvedl, že v šestnácti letech vystoupil z říšského státního svazku, aby mohl studovat a stát se misionářem. Na misiích v zámoří vážně onemocněl, vrátil se zpět a potom získal rakouské státní občanství. Vždy vykonával duchovní správu spravedlivě a nestranně, což mu údajně přineslo varování Gestapa a oblibu u českých farníků. Rozhodl se vystěhovat, protože akceptoval změnu poměrů v ČSR, které neměl vzhledem k věku a zdravotnímu stavu už co nabídnout. Žádost o povolení vývozu soukromých věcí zdůvodnil vážným poškozením Vestfálska leteckými útoky.[37]

32 Tamtéž, sdělení generálního vikáře Antonína Výtvara ZNV k administraci teplické fary u sv. Alžběty č. 4037/48 II-A/1 z 3. 6. 1948.

33 Tamtéž, informace F. Gläsera konzistoři o situaci na teplických farách z 2. 6. 1945. Ve výše citovaném vyjádření J. Herkner uvedl, že byl zadržen 11. 5. 1945.

34 Tamtéž, zpráva J. Wittenbrinka konzistoři z 20. 6. 1945.

35 Tamtéž, oznámení B. Jelínka konzistoři č. j. 2460 z 15. 11. 1945.

36 Tamtéž, žádost J. Wittenbrinka ZNV o povolení vývozu soukromých věcí 15. 12. 1945.

37 Tamtéž, žádost J. Wittenbrinka americkému vyslanectví z 15. 12. 1945.

V lednu 1946 byla připravena Wittenbrinkova rezignace a testimoniálka, potvrzující jeho působení v diecézi nejprve jako kaplana od roku 1905 a jako faráře a děkana od roku 1909.[38] V polovině února 1946 napsal konzistoři, že by přivítal, kdyby se dostal brzy na seznam odsunovaných osob, protože si připadal jako příživník.[39] Byl odříznut od úřadování, bez kontaktů, protože neuměl česky a nebyl mu vyplácen plat. Pobyt na beneficiu se pro něj stával obtížnějším, od ledna 1945 byl bez hospodyně, neměl mu kdo vařit a nakupovat, topit, prát a starat se o něj. Chtěl být zařazen do transportu Červeného kříže s dalšími třemi duchovními, kostelníkem a ředitelem teplického sboru. Z tohoto důvodu mu konzistoř dne 1. března povolila opustit diecézi a vystěhovat se do Bavorska nebo Vestfálska.[40] Wittenbrink byl děkanem v Teplicích-Šanově až do svého odjezdu 17. října 1946, byl tedy odsunut těsně před ukončením organizovaného transferu z ČSR.[41] Zemřel 30. července 1951 v Drensteinfurtu v Severním Porýní-Vestfálsku.

V červenci 1945 došlo k zatčení osmatřicetiletého faráře Bedřicha (Friedricha) Schäfera v Bečově u Mostu, zadrženého za údajnou organizaci velikonočních jízd.[42] Podle názoru zastupujícího slovenského administrátora Jána Štěpána Jalče byl nařčen neprávem a šlo o osobní mstu. Nejprve pomáhal národnímu výboru a řídil auto při odvozu osob, potom se znelíbil a byl odveden do vazby. Podle sdělení lounského faráře (jeho jméno uvedeno není, ale od roku 1934 jím byl Josef Mrázek) pracoval jako přidavač u zedníků v měšťanské škole v Lounech.[43] Po dobu Schäferovy nepřítomnosti byl ustanoven administrátorem in spiritualibus J. Š. Jalč.[44] Schäfer pracoval několik měsíců ve státních mlýnech Louny, odkud se jej v únoru 1946 snažil vyreklamovat generální vikář Kuška na základě výnosu MV B 300/632 R z 20. listopadu 1945, o navrácení německých kněží do duchovní služby z důvodu nezbytnosti a nenahraditelnosti, protože J. Š. Jalče, administrujícího kromě Bečova také Židovice, bylo potřeba přesunout jinam.[45] Místní velitelství Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Bečově nesouhlasilo se Schäferovým návratem, žádalo českého faráře a argumento-

38 Tamtéž, testimonium generálního vikáře pro J. Wittenbrinka č. 713 z 28. 1. 1946 a rezignace J. Wittenbrinka zaslaná konzistoři 22. 1. 1946.

39 Tamtéž, Wittenbrinkův dopis konzistoři ze 14. 2. 1946.

40 Tamtéž, povolení generálního vikáře k Wittenbrinkovu vystěhování z diecéze č. 1592 z 1. 3. 1946.

41 Tamtéž, nedatovaná informace generálního vikáře ZNV č. 1253/47 II-A/3 (odeslána z Litoměřic 25. 2. 1947).

42 Po velikonoční mši svaté se před kostelem shromáždili jezdci na koních, k nim se přidal zástup věřících, po požehnání a předání korouhví se vydalo procesí na slavnostní jízdu i přifařenými vesnicemi a zastavovalo u větších statků a většiny kaplí. Během jízdy se zpívaly křesťanské písně i zpěvy k oslavě příchodu jara. Jezdci měli černé obleky a na hlavách cylindry, koně měli sváteční postroje. Vybrané peníze se použily zpravidla na dobročinné účely (stavbu hřbitovního kříže, zakoupení varhan apod.). V litoměřické diecézi šlo o zvyk převzatý z Horní Lužice, pořádaný různými spolky – zpravidla pro velikonoční jízdy, tradici nacisté postupně rušili.

43 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schäfer, informace administrátora Jalče biskupskému úřadu v Litoměřicích o faráři Schäferovi z 18. 7. 1945.

44 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bečov, J. Kuška FÚ Bečov oznámení o Jalčově ustanovení č. 3833 z 20. 7. 1945.

45 Tamtéž, žádost generálního vikáře OSK v Mostě č. 1228 z 15. 2. 1946 o propuštění B. Schäfera z pracovní povinnosti.

valo organizací jízdy na koních. Farář sice jel v jejím čele v civilním oblečení, ale další členové jízdy na sobě měli stejnokroje SA.[46]

Schäfer se po odchodu Jalče vrátil nakrátko v březnu 1946 na uprázdněnou faru, stále však dojížděl do Loun do práce. Nabídl nadřízeným, že po večerech dá do pořádku zanedbanou kancelářskou farní agendu, ale to by kvůli dojíždění do Loun nezvládal. Generální vikář mezitím jednal s místním posádkovým velitelstvím v Lounech o jeho propuštění z práce v mlýnech a umožnění výkonu nevyřízené agendy.[47] Brzy se ukázalo, že hlavním důvodem dočasného propuštění byla snaha bezpečnostních složek vypátrat spoluorganizátory velikonočních jízd.[48] Po týdenní výpomoci na faře v Bečově, kde zůstala jeho 64letá matka bez finančních prostředků, byl duchovní správce znovu zatčen a držen několik měsíců ve vazbě Okresního soudu v Lounech,[49] Ida Schäferová nakonec opustila ČSR na přelomu srpna a září 1946.

Faru Bečov po Schäferově vzetí do vazby postupně administrovalo několik osob. První administrátor Jalč, který nebyl inkardinován v litoměřické diecézi, se nakonec vrátil na začátku března 1946 na Slovensko. Německým duchovním správcům, kteří mohli díky Kuškově intervenci a prohlášení o nepostradatelnosti v diecézi zůstat, se s ohledem na odchod jejich kolegů často zvětšoval farní obvod o uprázdněné sousední fary. Faráři a administrátoři zdolávali několikakilometrové cesty pěšky nebo na kole za jakéhokoliv počasí a trávili i několik hodin denně na cestách. Poslední německý bečovský administrátor Josef Herkner, původně administrátor v Rané u Loun, opustil faru a patrně i ČSR 29. srpna 1946 kvůli matce, která musela do odsunu. Situace v Bečově se stabilizovala po nominaci českého duchovního správce Oldřicha Vindušky 19. září 1946 a jeho přestěhování na faru v Bečově, protože jeho dosavadní fara v Lenešicích byla v havarijním stavu a dlouhodobě neobyvatelná.

Farář Schäfer patřil k nejmladším z odsunovaných (nar. 1907), ve vazbě byl od léta 1945 do podzimu 1946, důvod uvěznění není znám, kromě organizace velikonočních jízd. Po propuštění neměl kam jít, matka byla již odsunuta, a tak se stal tzv. volným knězem bez beneficia, protože do Bečova se vrátit nechtěl. Byl tedy ustanoven administrátorem v Havrani od 27. listopadu 1946, kde zůstal až do svého odjezdu dne 7. října 1947 do Německa po předání úřadu děkanovi v Mostě.[50] Důvodem byl mimo jiné asi odjezd za odsunutou matkou, i když s ohledem na předchozí věznění byl transferován až s vlnou antifašistů nebo při spojování rodin v roce 1947 (etapa řízeného odsunu skončila v říjnu 1946).

Přesné datum ani důvod internace pětapadesátiletého děkana z farnosti Střekov Antonína Mehla neznáme. Po dobu jeho nepřítomnosti byl 17. července 1945 usta-

46 Tamtéž, zamítavé stanovisko velitelství stanice SNB Bečov národní správě církevního majetku pro pohraniční oblast diecéze k Schäferovu návratu č. j. 671/1946 z 6. 3. 1946.

47 Tamtéž, sdělení J. Kušky Místnímu posádkovému velitelství v Lounech č. 1865 z 21. 3. 1946.

48 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schäfer, oznámení Schäferovy matky konzistoři o odvozu syna do Loun 29. 3. 1946.

49 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bečov, Schäferův dopis konzistoři z 10. 7. 1946 a informace administrátora Oldřicha Vindušky ve věci podpory pro matku faráře Schäfera č. 224/46 z 30. 10. 1946.

50 Tamtéž, oznámení J. Kušky ZNV v Praze č. j. 5611/47 II-A/1 z 11. 10. 1947 na základě sdělení děkanského úřadu v Mostě, kterému předal B. Schäfer farní úřad v Havrani.

noven administrátorem beneficia katecheta Karel Rohn z Ústí nad Labem,[51] z čehož lze usuzovat, že k jeho zajištění došlo pravděpodobně na přelomu června a července 1945. O necelý měsíc později informoval ústecký arciděkan Johann Stiel konzistoř, že 8. srpna byli přes Kuškovo dobrozdání o nepostradatelnosti evakuováni z Ústí nad Labem dr. Gustav Keylwerth a K. Rohn (uvedeni také v Kuškově seznamu). Nastal problém s administrací a bohoslužbami ve Střekově a Svádově. Arciděkan Bělík, administrující ve Svádově po nedávném transferu tamního faráře Antonína Gampeho, nemohl pro svůj věk vykonávat další funkce a jiní duchovní z dalších důvodů. Volba jako na nejvhodnější osobu pro střekovské beneficium padla na P. Petera Kleina z kláštera oblátů, který by mohl převzít agendu v češtině.[52] K jeho jmenování duchovním administrátorem farnosti Střekov došlo 20. srpna 1945.[53]

Děkan Mehl byl na začátku listopadu 1945 propuštěn ze zajišťovací vazby *bez viny, bez vyšetřování a výslechu*.[54] Po této zkušenosti požádal koncem února 1946 o vystavení testimoniálky pro případ nutnosti opustit republiku.[55] O dva měsíce později, 23. dubna, sdělil konzistoři, že brzy budou všichni Němci ze Střekova evakuováni, on tam nechce zůstat sám a hodlá také odejít.[56] Přestože v roce 1946 rezignoval na beneficium pro případ transferu a byla mu vystavena testimoniálka, zůstal na střekovské faře do začátku roku 1949 pravděpodobně ze zdravotních důvodů. Jeho dosavadní problémy, přetrvávající od války, se zhoršily po mozkové mrtvici v roce 1947, která mu na několik měsíců zabránila celebrovat. Opětovně rezignoval na beneficium 14. ledna 1949[57] a o tři dny později oznámil ústeckému vikariátnímu úřadu v Chabařovicích, že opouští střekovskou faru a zanechává tam veškeré zařízení. Biskupský vikariátní sekretář Jan Linhart převzal téhož dne klíče od farní budovy a kostela nejsvětější Trojice. Úřední razítko a klíče byly prozatím svěřeny ústeckému administrátoru Ludvíku Antonínu Kašpárkovi, OP,[58] který se od 11. ledna 1949 stal střekovským administrátorem.[59] Kašpárkovo pověření, zvolené kvůli minimální vzdálenosti mezi oběma beneficii, bylo brzy zrušeno, a 18. února se stal interkalárním administrátorem ve Střekově dosavadní první kaplan v České Lípě Antonín Grus,[60] který nastoupil ve farnosti 3. března 1949.[61] Děkan Mehl mezitím šťastně a ve zdraví dorazil do Marklhofenu v Dolním Bavorsku.[62] V listopadu 1949 předal konzistoři děkan z Mojžíře nad Labem

51 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, II-A-1, Střekov, generální vikář J. Kuška K. Rohnovi z Ústí nad Labem o administraci ve Střekově č. 3794 ze 17. 7. 1945
52 Tamtéž, vyjádření arciděkana J. Stiela konzistoři k evakuaci duchovních č. 56 z 13. 8. 1945.
53 Tamtéž, Kuškova nominace P. Kleina (Kuška arciděkanskému úřadu Ústí nad Labem o administraci ve Střekově č. 4630) z 20. 8. 1945.
54 Tamtéž, informace děkana Mehla konzistoři o propuštění na svobodu z 6. 11. 1945.
55 Tamtéž, Mehlova žádost konzistoři z 22. 2. 1946.
56 Tamtéž, Mehlův dopis konzistoři č. j. 330/46 z 23. 4. 1946.
57 Tamtéž, Mehlova rezignace na střekovské beneficium ze 14. 1. 1949.
58 Tamtéž, J. Linhart ordinariátu k odchodu děkana ze Střekova z 18. 1. 1949.
59 Tamtéž, oznámení konzistoře ZNV o ustanovení L. A. Kašpárka, OP, administrátorem excurrendo ve Střekově č. j. 1150/49 II-A-1 z 8. 2. 1949.
60 Tamtéž, oznámení konzistoře o nominaci A. Gruse č. j. 1774/49 II-A-1 z 18. 2. 1949.
61 Tamtéž, oznámení J. Linharta konzistoři o nástupu A. Gruse z 5. 4. 1949.
62 Tamtéž, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Mehl, informace děkana O. Fukse generálnímu vikáři z 6. 2. 1949.

Oskar Fuks informaci hospodyně A. Mehla o úmrtí bývalého střekovského faráře dne 7. listopadu 1949 v Marklhofenu a. d. Vils.[63] Mehl, který byl střekovským farářem od roku 1935, zůstal v Československu pravděpodobně nejdéle ze zajištěných osob, až do začátku roku 1949. Měl potvrzení, že je polským státním příslušníkem (narodil se v roce 1890 v Gross Döbernu, dnes Dobrzeń Wielki, v pruském Horním Slezsku), proto nebyl jako jeden z mála duchovních ústeckého vikariátu na podzim 1946 odsunut.[64] Došlo k tomu až po zlepšení farářova zdravotního stavu na jeho přání.

Jako první informoval konzistoř o zadržení (10. července) osmašedesátiletého želenického faráře Franze Tandlera, absolventa římských univerzitních studií (1899–1903), děkanský úřad v Horním Litvínově, kam se dostavil posel pobývající dosud na tamní faře. Vypověděl, že farář, působící na beneficiu v bílinském vikariátu od poloviny roku 1930, byl zatčen, vojáci se nastěhovali na faru, jeho sestry a neteř se ocitly ve sběrném táboře. Důvodem Tandlerova zajištění byl nález revolveru ve farní zahradě.[65] Toto sdělení potvrdil o tři dny později bílinský administrátor Alois Neumann. Převzal tedy na žádost tamního MNV duchovní správu v Želenicích, pečoval o úřední agendu a sloužil v neděli mši svatou a raději požádal o ustanovení administrátorem excurrendo a povolení trinace v neděli. Převzal také klíče od kanceláře a kostela.[66] Kaplanem a administrátorem beneficia byl místo A. Neumanna od 1. října 1945 jmenován emeritní profesor z Duchcova dr. Adolf Kreuz,[67] ten však na úřad rezignoval a přijal jinou nominaci. Odmítnutí administrace zdůvodnil zákazem šéfa duchcovské policie užívat při cestách železnici (vzdálenost mezi Duchcovem a Želenicí byla 16 km) a vydrancováním osiřelé želenické fary.[68] Situace se stabilizovala po nominaci česky hovořícího kaplana z Horního Litvínova Ignáce Windirsche od 1. listopadu 1945.[69] Ten zde setrval do konce května 1946, odevzdal klíče od fary vikariátnímu úřadu v Mariánských Radčicích, vrátil se do Horního Litvínova a připravoval se na odsun do Německa za rodiči, žijícími ve Württembersku.[70] Přesné datum Windirschova transferu z Československa neznáme.

Těžké chvíle zažíval od začátku května dvaašedesátiletý farář Franz Kökert v dnes zaniklé obci Radovesice u Bíliny,[71] v tehdejším kadaňském vikariátu, který se podle zprávy mrzlického faráře Friedricha Wiedena litoměřickému biskupovi pod vlivem událostí a nekončícího strachu ze zatčení a smrti, tedy pod tlakem současného vývoje,

63 Tamtéž, Fuksovo oznámení konzistoři z 9. 11. 1949.

64 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Ústí nad Labem, informace administrátora ústeckého arciděkanského úřadu A. Chramosty konzistoři o vynětí A. Mehla z odsunu katolických duchovních kvůli jeho polskému státnímu občanství.

65 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Tandler, informace děkanského úřadu Horní Litvínov konzistoři č. 87 z 10. 7. 1945.

66 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Želenice, informace A. Neumanna konzistoři č. 485 z 13. 7. 1945.

67 Tamtéž, oznámení generálního vikáře A. Kreuzovi o administraci v Želenici č. 5309 ze 17. 9. 1945.

68 Tamtéž, rezignační dopis A. Kreuze konzistoři z 25. 9. 1945.

69 Tamtéž, nominace I. Windirsche spirituálním administrátorem fary Želenice č. 6230 z 20. 10. 1945.

70 Tamtéž, Windirschova oznámení konzistoři z 3. 5. 1946 a č. 3205/46 z 31. 5. 1946.

71 Obec zanikla v roce 1971, kdy sem začala být navážena zemina z nedalekých bílinských dolů. Při takzvané Radovesické výsypce došlo k zásypu kostela Všech svatých důlní skrývkou.

nervově zhroutil.[72] F. Kökert byl v takovém stavu, že se chtěl každému knězi, který k němu přišel, vyzpovídat. Přestal vykonávat úřad duchovního pastýře, večer uléhal napůl oblečený: *weil man ihn ja abholt* (protože si pro něj určitě přijdou) a nejedl.[73] Jeho obavy byly oprávněné, protože dlouhodobě projevoval značné sympatie Sudetoněmecké straně. V roce 1938 se změnil vztah části sudetoněmeckých katolických kruhů k nacionálnímu socialismu a také došlo k hromadnénu vztupu věřících a duchovních do SdP.[74] Farář Wieden měl o Kökerta vážnou obavu a soudil, že pokud bude nejistá situace pokračovat, jeho stav se bude dále zhoršovat.[75] Konzistoř projevila starost o Kökertovo zdraví, ale mrzlický farář nemohl pro pracovní zaneprázdnění vykonat v Radovesicích osobní návštěvu. Denně navštěvoval jedno až tři různá místa ve farnosti a řešil řadu problémů a těžkostí věřících. Přesto do Litoměřic napsal: *Ich kann sie nicht allein lassen, so lange ich hier bin* (Dokud tu budu, nemůžu ho nechat samotného). Při poslední návštěvě na něj působil Kökert lepším dojmem, byl o něco klidnější a vyrovnanější. F. Wieden předpokládal, že pokud nebude pod větším vnějším tlakem, opět se zotaví, a plánoval podle možnosti další návštěvu u něj, o níž chtěl opět referovat do Litoměřic. Od farníků se Wieden dověděl, že by Kökert chtěl dokonce znovu kázat, ale nepovažoval to za rozumné a správné.[76] Zda se mu podařilo realizovat zamýšlenou návštěvu, nevíme, spíš k ní již nedošlo.

Dne 20. června 1945 totiž oznámil farář v Kostomlatech pod Milešovkou Adolf Bothe litoměřické konzistoři Kökertovo zatčení, k němuž došlo vzhledem k jeho politickým postojům z roku 1938. Kökert byl mezi 120 veřejně ponižovanými osobami na náměstí v Bílině, které byly ubity ve věznici okresního soudu a budovy bývalého Gestapa.[77] Farář Bothe dále sdělil konzistoři, že v Radovesicích vykoná dne 24. června bohoslužby a další později v Kostomlatech. Požádal o povolení trinace[78] a možnost sloužit mše v Radovesicích.[79] Generální vikář Kuška nominoval na základě tohoto sdělení Botheho provizorním administrátorem in spiritualibus fary Radovesice.[80]

72 Rodák z Teplic-Šanova (nar. 1883), absolvent teologie Německé univerzity v Praze, na faře v Radovesicích působil skoro 30 let (od 1. 7. 1916).

73 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Kökert, zpráva mrzlického faráře Wiedena biskupu Weberovi o bohoslužbách, situaci na faře v Radovesicích a zdravotním stavu tamního faráře Kökerta z 2. 5. 1945.

74 Litoměřický biskup tyto aktivity ve zvláštním pastýřském listu odsoudil. ŠEBEK, Jaroslav: *Za Boha, národ, pořádek*. Academia, Praha 2016, s. 374.

75 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Kökert, zpráva faráře Wiedena biskupu Weberovi o bohoslužbách, situaci na faře v Radovesicích a zdravotním stavu F. Kökerta z 2. 5. 1945.

76 Tamtéž, farář Wieden konzistoři o situaci na faře v Radovesicích a zdravotním stavu F. Kökerta č. 62 z 6. 6. 1945.

77 STANĚK, Tomáš: *Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945.* Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996, s. 116; KUKÁNOVÁ, Zlatuše: *Rád bych byl sloužil déle*, s. 111.

78 Dle kanonického práva se jedná o povolení sloužit tři mše svaté ve stejný den; pro stejné povolení sloužit dvě mše se užívá termín binace.

79 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Kökert, informace Botheho konzistoři o zatčení F. Kökerta č. 22 z 22. 6. 1945.

80 Tamtéž, oznámení J. Kušky farnímu úřadu Kostomlaty pod Milešovkou č. 3465 z 26. 6. 1945.

Konzistoři nezbývalo nic jiného než uzavřít záležitost faráře, u něhož převážilo politické přesvědčení nad posláním duchovního pastýře. Po Kökertovi zůstaly v bílinské spořitelně finance a peníze na hotovosti a ty bylo třeba předat konzistoři. Tuto informaci sdělil Kökert Bothemu před očekávaným zatčením. Kökert byl zajištěn doma, potom proběhla domovní prohlídka a byly zabaveny jeho věci. Farář Bothe oznámil četníkům, že má jeho vkladní knížku a peníze na hotovosti v říšských markách a odevzdal je. Zajímavé je, že ještě v březnu 1946 nebylo úředně oznámeno Kökertovo úmrtí a po beneficiu se již šířila neověřená fáma, že zemřel.[81] Dosavadní prozatímní administrátor Bothe požádal světeckého faráře před odchodem do sběrného tábora u Bíliny v říjnu 1946 o převzetí administrace v Radovesicích.[82] Farář ve Světci u Bíliny Arno Linke byl konzistoří oficiálně nominován na radovesické beneficium v bílinském vikariátu dne 18. října 1946.[83]

Další zadržení a vyhoštění duchovní

Osud dalších duchovních se od sestavení Kuškova seznamu měnil, některé informace se dostaly do Litoměřic s několikadenním zpožděním, někdy dokonce i po několika měsících, kvůli váznoucímu poštovnímu spojení, ale i z mnoha jiných důvodů. K tomu docházelo, když zadržení, vyhoštění nebo transferovaní kněží dorazili do prvního záchytného místa za hranicemi diecéze nebo do místa nového působiště. Odtud podávali zprávy o důvodech odsunu, útrapách a dalších problémech na cestě, žádali o rady, zaslání různých potvrzení a podobně. Vzhledem k omezenému rozsahu této studie zde byly popsány jen některé z desítek případů.

Prokazatelnou obětí poválečné perzekuce v pohraničí se stal sedmasedmdesátiletý biskupský notář a farář Václav Rödl, působící v Úhošťanech u Kadaně čtyřicet let. Jmenovaný byl do kadaňského starobince alžbětinek přijat 30. června 1945 z blíže neuvedeného sběrného tábora (pravděpodobně v Kadani) *do ošetřování ve velmi zuboženém stavu*. Od května 1945 nedostával kongruu (plat) a sám neměl žádné peníze. Protože se klášter se starobincem, pečujícím o sedmdesát přestárlých žen německé národnosti, na které jejich obce a okres odmítly přispívat, ocitl ve velké finanční nouzi, žádala představená M. Anežka Pytlíková biskupskou konzistoř alespoň o příspěvek na pohřeb faráře Rödla, který se měl konat v Úhošťanech do rodinné hrobky.[84] Podrobnosti o Rödlově osudu se dovídáme ze sdělení administrátora kadaňského vikariátu Rudolfa Sitteho. Úhošťanský děkan byl kolem 20. června 1945 zbaven svého místa politickými úřady a po krátkém pobytu ve sběrném táboře předán do starobince, kde zemřel 15. února 1946 řádně zaopatřen. Příbuzní hradili několik měsíců náklady za

81 Tamtéž, informace A. Botheho ordinariátu o zatčení F. Kökerta a osudu financí po zemřelém č. 122 z 23. 3. 1946. Z rubní poznámky je zřejmé, že 200 říšských marek z fary Radovesice bylo předáno biskupské konzistoři (dne 2. 4. 1946 parafoval kanovník Zischek).

82 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, II-A-1, Radovesice, informace faráře A. Linkeho konzistoři z 12. 10. 1946.

83 Tamtéž, nominace A. Linkeho č. 8252 z 18. 10. 1945.

84 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Rödl, oznámení M. A. Pytlíkové konzistoři o úmrtí V. Rödla č. j. 11/46 ze 17. 2. 1946.

jeho léčení, ošetřování a stravování, ale později byli odsunuti do Německa. Rödlovy vkladní knížky a hotovost byly již dávno zabaveny, takže bylo třeba vyřešit především úhradu pohřebních výloh z prostředků diecéze, případně ze zúčtovatelné zálohy na kongruu, poukázanou farnímu úřadu v Úhošťanech, kterou R. Sitte jako administrátor excurrendo přijal a uschoval (vykonával zde od května 1945 také bohoslužby).[85] Možností bylo získání peněz z vkladů zemřelého na základě předloženého pohřebního účtu,[86] nemáme však dostatek informací, zda se podařilo tento záměr realizovat.

Administrátorem in spiritualibus pro farnost Svádov v tehdejším ústeckém vikariátu byl 25. července 1945 jmenován arciděkan ve výslužbě Adolf Bělík,[87] který byl svádovským duchovním a předchůdcem Antonína Gampeho v letech 1912–1940. Dvaapadesátiletý Gampe, působící na faře od 1. října 1940, byl evakuován 24. července 1945 během deseti minut, proto nestačil předat úřad svému nástupci nebo některému ze sousedních farářů. Dne 17. srpna 1945 oznámil biskupské konzistoři, že je v Sasku.[88] Generální vikář Kuška sdělil jeho nástupci na beneficiu v Brandově u Mostu (Gampe zde působil v letech 1928–1940) a prostředníkovi při přenosu informací faráři Karlu Thumovi, ať oznámí děkanu Gampemu, že nemusí mít obavu o zajištění administrace, protože ji převzal arciděkan Bělík. Vzkázal mu, že v jiných diecézích může být ustanoven také bez exkardinace. Důležité bylo, aby po získání nového místa rezignoval na dosavadní beneficium.[89] Brandovský farář zaslal litoměřické konzistoři jeho novou adresu v Barby a. d. Elbe v dnešním Sasku-Anhaltsku.[90] Tím dostupné informace o A. Gampem končí, kromě toho, že tam v roce 1958 zemřel.

Farářem v Údlicích-Přečaplech (bývalý vikariát Chomutov) byl od 15. března 1941 Otto Winkler, datum jeho nuceného odchodu z fary a důvod zatčení neznáme. Dne 10. srpna 1945 však byl místo něj nominován správcem farnosti excurrendo děkan František Mahrle, farář v Droužkovicích.[91] Pětatřicetiletý rodák z Chabařovic O. Winkler oznámil po dvou měsících nepřítomnosti 6. října 1945 návrat z koncentračního tábora v Chomutově a začal opět vykonávat službu.[92] Po sedmi týdnech vyzval generální vikář údlického faráře k předložení osvědčení o státní spolehlivosti Zemskému národnímu výboru v Praze, jež bylo podmínkou k jeho setrvání v duchovní službě a v Československu.[93] Winkler zaslal na začátku prosince 1945 generálnímu vikáři ori-

85 Tamtéž, sdělení R. Sitteho konzistoři č. j. 33 z 18. 2. 1946 o úmrtí děkana V. Rödla.
86 Tamtéž, sdělení J. Kušky R. Sittemu k úmrtí a uvolnění části vkladů V. Rödla č. 1437 z 23. 2. 1946.
87 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Svádov, oznámení generálního vikáře arciděkanu A. Bělíkovi č. 4079 z 25. 7. 1945.
88 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Gampe, A. Gampe konzistoři č. 3546 ze 17. 8. 1945.
89 Tamtéž, oznámení J. Kušky FÚ Brandov u Mostu ohledně děkana A. Gampeho č. 4749 z 27. 8. 1945.
90 Tamtéž, Thumovo oznámení z 20. 11. 1945.
91 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Údlice, oznámení generálního vikáře děkanu F. Mahrlemu č. 4466 z 10. 8. 1945.
92 Tamtéž, oznámení O. Winklera konzistoři o návratu č. 190/45 z 10. 10. 1945. *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Winkler, oznámení vikariátního úřadu Chomutov konzistoři o propuštění údlického faráře ze 17. 10. 1945.
93 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Winkler, sdělení J. Kušky farnímu úřadu Údlice bez čísla z 26. 11. 1945.

ginál potvrzení státní spolehlivosti a bezúhonnosti a požádal o jeho postoupení ZNV v Praze.[94] I přes potvrzení, které mu alespoň načas zajišťovalo možnost dalšího pobytu v ČSR, pro jistotu požádal koncem ledna 1946 společně s děkanem Janem Herknerem z Teplic-Šanova o vydání vysvědčení zachovalosti a jeho doručení na údlickou faru.[95]

V srpnu 1946 informoval biskupa Webera o dosavadních jednáních a požadavcích českých orgánů na doložení bezúhonnosti a státní spolehlivosti. Při posledním jednání na ONV v Chomutově 21. srpna 1946 se dověděl, že kdo do 1. září 1946 nedoloží státní občanství, bude muset odejít. Měl však osmdesátiletého otce nemocného rakovinou, jehož zdravotní stav nedovoloval odjet běžným transportem, pouze soukromým autem. Jeho sourozenci odešli již před rokem, byl tedy jedinou osobou, která se o něj mohla cestou starat, a považoval to za svou povinnost. Prosil biskupa Webera o přihlédnutí k této skutečnosti, žádost dále zdůvodnil očekávaným odchodem posledních Němců v následujících dnech a nezájmem Čechů o pastoraci německým duchovním.[96]

Pro litoměřickou diecézi by Winklerův odchod znamenal ztrátu dalšího duchovního správce, reprezentujícího mladší generaci, která by mohla ještě prospět diecézi dobrou a tolik potřebnou prací. Podle vyjádření generálního vikáře Kušky k dotazu O. Winklera k odsunu s otcem záleželo na tom, zda požádal o státní občanství a byl *dostatečně mocen českého jazyka*, potom měli oba právo zůstat v ČSR, protože rodiny nesměly být dle mezinárodního ujednání rozdělovány. Pokud však nesplňoval požadované podmínky a neměl naději na další setrvání, nebude mu biskup zazlívat nezaviněný nedobrovolný odchod. Pro ten případ mu budou vydány testimoniálky, o které je nutno požádat.[97] Winkler se nakonec rozhodl pro transfer, dne 8. září 1946 oznámil biskupské konzistoři plánovaný termín odchodu z fary 9. září 1946 a odjezd do Německa, zároveň rezignoval na beneficium a požádal o výpomocnou administraci z Chomutova do ustanovení nového administrátora.[98] Podle sdělení děkanského úřadu v Chomutově odcestoval 13. září, klíče od fary byly uloženy na MNV a klíče od droužkovické fary zůstaly na faře v Údlicích.[99] Po odchodu působil v arcidiecézi Freiburg im Breisgau ve farnostech Wöschbach a Obrigheim am Neckar. V listopadu 1953 byl smrtelně zraněn a dne 26. listopadu 1953 zemřel v Obrigheimu ve věku 43 let.[100]

V Bílině byl 15. června 1945 na rozkaz vojenské posádky vypovězen šestapadesátiletý Václav Billich z arciděkanského úřadu a bývalý arciděkan Antonín Russ z privátního bytu na Újezdě (pravděpodobně Újezdské Předměstí, dnes část Bíliny). Dosavad-

94 Tamtéž, farní úřad Údlice zasílá J. Kuškovi potvrzení o státní spolehlivosti a bezúhonnosti č. 868/45 z 8. 12. 1945.

95 Tamtéž, Winklerova žádost konzistoři o vydání vysvědčení zachovalosti č. j. 151/46 z 26. 1. 1946.

96 Tamtéž, žádost O. Winklera biskupu Weberovi z 22. 8. 1946.

97 Tamtéž, vyjádření J. Kušky pro FÚ v Údlicích k povolení odsunu č. 6932 z 28. 8. 1946.

98 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Údlice, oznámení O. Winklera konzistoři o odsunu č. 1979/46 z 8. 9. 1946.

99 Tamtéž, Chomutov, informace chomutovského administrátora J. Hujera konzistoři o uprázdněných farách č. j. 4183/46 z 20. 9. 1946.

100 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Údlice, oznámení arcibiskupského ordinariátu o úmrtí O. Winklera, bez uvedení bližších podrobností, č. 17348 z 27. 11. 1953.

nímu kaplanovi Aloisi Neumannovi[101] bylo povoleno na žádost místního obyvatelstva další působení na beneficiu okresním národním výborem a vojenským velitelem pplk. Starým.[102] Generální vikář Kuška ustanovil A. Neumanna prozatímním spirituálním administrátorem (vicarius substitutus) pro farnost bílinskou, jímž zůstal jako jediný duchovní až do začátku padesátých let 20. století, přestože na beneficiu byla systemizována celkem tři místa.[103] Bohužel neznáme více podrobností o dramatickém odchodu obou bílinských duchovních, došlo k němu ještě před vydáním směrnice 5. pěšího pluku pro vesnice okresů Bílina, Louny a Roudnice nad Labem z 21. června 1945 o vyhošťování osob německé národnosti. V. Billich zemřel brzy po odchodu z Československa v roce 1950 v 61 letech. A. Russ musel odejít, přestože mu bylo téměř 77 let a patřil patrně k nejdéle sloužícím duchovním v diecézi (od roku 1892) a k nejstarším z odsunovaných.

Faráři nasazení v zemědělství

Seznam z poloviny srpna 1945 uváděl tři duchovní správce nasazené na zemědělské práce. Šlo o faráře z Blšan a Soběchleb Josefa Mallyho, faráře ze Strojetic Antonína Schneka a faráře z Měrunic Josefa Schuberta. Litoměřická konzistoř byla informována čtyřicetiletým farářem Schnekem, že musel 30. června 1945 opustit faru Strojetice a byl poslán na práci v zemědělství. Také čtyřiačtyřicetiletý Josef Mally byl v okolí na práci, i když pisatel nevěděl přesně kde. Původně si Schnek myslel, že by mohl jít do Německa, ale to nebylo možné. Domníval se, že podobně bylo pracovně nasazeno více kněží, kteří chtěli odejít z ČSR. Prosil konzistoř o zaslání informace pro diecézní duchovenstvo s dalšími instrukcemi, protože v mimořádné situaci pracuje každý kněz podle svých možností, přesto by raději vykonával kněžské povolání, a vztáhl to i na faráře Mallyho, který by rád pracoval v nějaké německé diecézi. Prosil o intervenci v Mallyho prospěch, protože byl pro výkon přidělené práce slabý a nemocný, a zároveň o pomoc pro všechny diecézní faráře.[104] Schnekův dopis s žádostí o odeslání do Litoměřic přinesl na pražské arcibiskupství farář Josef Jarolímek z Únětic a zajímal se u arcidiecézního generálního vikáře Bohumila Opatrného, zda je možné nějakou intervencí zlepšit osud těchto farářů.[105] Generální vikář Kuška poslal prostřednictvím únětického faráře Schnekovi vzkaz a v něm vyslovil lítost nad tím, že nemohl zůstat na svém beneficiu, ačkoli vždy plnil všechny své povinnosti, a sdělil mu, že podniká kroky k jeho osvobození.[106] Současně mu nezbývalo nic jiného než jmenovat na konci července administrátorem pro Vidhostice, Strojetice, Vroutek, Letov, Soběchle-

101 KUKÁNOVÁ, Zlatuše: Odchod německých bohoslovců z římského Nepomucena v říjnu 1938. *Paginae historiae*, 2019, roč. 27, č. 1 (v tisku).
102 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bílina, oznámení A. Neumanna z arciděkanského úřadu v Bílině konzistoři č. j. 483 z 3. 7. 1945.
103 Tamtéž, oznámení J. Kušky o ustanovení A. Neumanna č. 3617 z 6. 7. 1945.
104 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schnek, Schnekův dopis konzistoři z 9. 7. 1945 s udanou zpáteční adresou k sedlákovi Ženíškovi do Velkých Přílep.
105 Tamtéž, B. Opatrný litoměřické konzistoři z 10. 7. 1945.
106 Tamtéž, žádost J. Kušky farnímu úřadu Únětice o předání vzkazu Schnekovi č. 3768 z 18. 7. 1945.

by, Blšany a Nepomyšl jesenického vikáře Rudolfa Huberta.[107] Schnekovu informaci z konce června 1945 potvrdilo sdělení arciděkana v. v. z Krásného Dvora A. Webera konzistoři ze 7. srpna 1945, v němž se uvádí: *DD. Schnek et Mally in Agricultura Kraluppensi esse, dicitur* (říká se, že pánové Schnek a Mally jsou v kralupském zemědělství).[108]

Jednání se stále protahovala, a proto se v nich podle svých sil začala angažovat i Schnekova hospodyně a požádala litoměřickou konzistoř o farářovo propuštění. V dopise uvedla, že je již čtyři měsíce pryč, a popsala v superlativech jeho schopnosti. Informovala, že duchovní správa v Kryrech, tedy vikář Rudolf Hubert, není schopna zvládnout kancelářskou agendu osiřelých far a že jako Češka zachránila osobní věci faráře Schneka a většinu kostelních věcí a považovala to za nemalou oběť, neboť v místě bylo hodně Rusů. Samozřejmě se také zajímala o svou budoucnost, protože z předchozí doby neměla dobrou zkušenost. Byla již 28 let farní hospodyní, 25 let sloužila u stejného faráře, kterého nakonec zabili Němci, a nyní byla tři roky u Schneka, který ji prosil, aby u něj zůstala a počkala na vyřešení jeho kauzy.[109] V listopadu 1945 dorazil Kuškovi do Litoměřic další Schnekův dopis se sdělením o odeslání do tábora Prunéřov (u Kadaně) a potom Kralup nad Vltavou na práci, a prosbou o přímluvu u sedláka Josefa Ženíška za propuštění z práce a intervenci u vedení tábora v Prunéřově nebo ONV v Kralupech nad Vltavou, v závěru dopisu uvedl adresu na farní úřad v Únětících (Velké Přílepy).[110]

Upřesňující informace faráře Schneka (psané obyčejnou tužkou) získáme ze zprávy adresované blíže neuvedenému děkanovi, v níž shrnuje události o vypovězení ze strojetického beneficia na Podbořansku, kam by se rád vrátil a vykonával své povolání. Nejprve se dostal do tábora Prunéřov u Kadaně, potom do Kralup nad Vltavou a odtud do Velkých Přílep. Dne 6. července 1945 také viděl faráře Josefa Mallyho z Blšan se sestrou v táboře „Nabdil“ u Velvar (Nabdín u Velvar, dnes část obce Černuc v okrese Kladno), a prosil příjemce sdělení o přímluvu za jejich propuštění.[111] Přestože se jedná o nedatovanou zprávu, pravděpodobně se vztahuje k informaci faráře z Dobřan u Plzně S. Turnwalda, který 23. listopadu 1945 vyřizoval prelátu a generálnímu vikáři bývalého generálního vikariátu německé části pražské arcidiecéze Karlu Bockovi do Ostrova, že mu jeden farník, také odeslaný na práci, sdělil, že se tam setkal s duchovním a přinesl od něj dopis, který přikládá. Bock jej předal 26. listopadu do Litoměřic.[112] Farář A. Schnek opakovaně požádal o zaslání výnosu MV z 20. listopadu 1945, o němž jej informoval únětický farář Jarolímek.[113]

Generální vikář se nevzdával naděje na Schnekovo a Mallyho propuštění ze zemědělských prací ve smyslu výnosu MV č. 300/632 z 20. listopadu o jejich navrácení

107 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Buškovice, Kuškovo oznámení děkanskému úřadu Podbořany č. 3953 z 30. 7. 1945.

108 Tamtéž, sdělení arciděkana v. v. A. Webera konzistoři ze 7. 8. 1945.

109 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schnek, žádost hospodyně faráře Schneka Josefy Mauricové konzistoři ze 4. 11. 1945.

110 Tamtéž, Schnekův dopis J. Kuškovi z 11. 11. 1945.

111 Tamtéž, nedatovaná informace A. Schneka o dosavadním pobytu.

112 Tamtéž, informace S. Turnwalda K. Bockovi z 23. 11. 1945.

113 Tamtéž, Schnekova žádost J. Kuškovi z 3. 12. 1945.

do duchovní služby z důvodu nezbytnosti a nenahraditelnosti. Také v jejich případě, jako v řadě podobných, neúnavně korespondoval, tentokrát s ONV v Kralupech nad Vltavou, kam kromě rekapitulace dosud známých informací napsal: *Oba jsou i dostatečně české řeči mocni, takže mohou a chtějí i českým osadníkům rádi sloužit, jako i dříve.* A naléhal na rychlé vyřízení žádosti. Její opisy zaslal na vědomí farnímu úřadu Únětice a velitelství tábora v Prunéřově. Podobnou žádost uplatnil u OSK v Prunéřově vikář R. Hubert a doložil osvědčením státní spolehlivosti MNV Strojetice za A. Schneka.[114] Brzy informoval biskupskou konzistoř o svém jednání na správní komisi v Podbořanech týkajícím se návratu obou farářů, kde se dověděl, že by konzistoř měla zaslat žádost o jejich propuštění OSK Podbořany a ta bude intervenovat u MV. Dále sdělil, že se již dvakrát v této záležitosti bezvýsledně obrátil na ministerstvo národní obrany (MNO) a že proti oběma jmenovaným nejsou na MNV námitky.[115] Dne 18. prosince 1945 byla z Litoměřic odeslána žádost generálního vikáře Kušky OSK Podbořany o propuštění farářů J. Mallyho a A. Schneka z pracovní povinnosti.[116]

Dlouhá jednání byla nakonec korunována úspěchem, strojetický duchovní správce Schnek mohl konzistoři oznámit, že se dne 18. prosince 1945 vrátil z nucené práce, a poděkovat za veškeré intervence.[117] Z jeho sdělení nebylo jasné, zda se vrátil také farář Mally a na jaké adrese se zdržuje.[118] K jeho propuštění a návratu muselo dojít někdy mezi 24. prosincem 1945 a 8. únorem 1946. Konzistoř totiž 8. února 1946 informovala R. Huberta na vikariátní úřad Kryry u Podbořan o možnosti uvolnění dosavadního administrátora Matieka z povinností v Blšanech po návratu faráře Mallyho.[119] Oba duchovní správci byli terčem pozornosti i po svém návratu. Svědčí o tom stížnost A. Schneka konzistoři na chování místního strážníka, který zastavil J. Mallyho při návštěvě A. Schneka, dovolil mu jen desetiminutovou rozmluvu a potom jej vykázal zpět do Blšan. Pisatel stížnosti to vnímal jako překročení strážníkových pravomocí a bránění výměně informací mezi duchovními.[120] Na to nemohla konzistoř reagovat jinak než upozorněním, aby si obstarali povolení MNV k úřední návštěvě nebo povolení pro pohyb po celém okrese, které by mohl u ONV zařídit příslušný vikář.[121]

Farář A. Schnek informoval litoměřickou konzistoř, že poslední transport ze Strojetic má odjet koncem srpna 1946, a blíží se tedy i jeho odsun, a zajímal se o možnost odvolat se na výnos MV B 300/632 z 20. listopadu 1945 a v případě transferu do jiné-

114 Tamtéž, žádost J. Kušky ONV v Kralupech nad Vltavou č. 7103 z 5. 12. 1945.
115 Tamtéž, biskupský vikář R. Hubert konzistoři ve věci propuštění a odsunu duchovních německé národnosti dle výnosu MV B 300/632-45 z 20. 11. 1945 sdělení z 8. 12. 1945.
116 Tamtéž, Kuškova žádost OSK o propuštění farářů Schneka a Malleho č. 7451 z 18. 12. 1945.
117 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Strojetice, Schnekovo oznámení konzistoři č. 7280 z 24. 12. 1945
118 Tamtéž, dotaz J. Kušky farnímu úřadu Strojetice č. 7836/45 z 5. 1. 1946
119 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Mory, konzistoř vikariátnímu úřadu Kryry ohledně administrace far Mory a Kněžice č. 251 z 8. 2. 1946.
120 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Mally, conventus fratrum Strojetice č. 116 z 2. 3. 1946.
121 Tamtéž, Kuškova odpověď farnímu úřadu Strojetice „Conventus fratrum" č. 1807 z 15. 3. 1946.
122 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, FÚ Strojetice, A. Schnek Bk Ltm o odsunu č. 548 z 5. 7. 1946.

ho pásma na dopis mnichovského střediska Kirchliche Hilfstelle.[122] Generální vikář odpověděl, že žádá ONV v Podbořanech, aby jej nepropouštěl, i kdyby to bylo farářovo výslovné přání, protože nemá dost nových kněží jako náhradu. Předpokládal, že při troše dobré vůle MNV lze očekávat, že Schnek bude moci zůstat na svém místě, protože se neprovinil proti ČSR a umí česky.[123] Vycházel z výnosu ZNV č. I-3c-801/2-1946 z 18. července 1946, nechávajícího konečné rozhodnutí o zachování duchovních německé národnosti na příslušných ONV, jež vycházely ve většině případů z dobrozdání MNV. Přestože se Kuška domníval, že farář na beneficiu zůstane, upozornil jej, že jeho případný odsun musí být předem ohlášen kvůli řádnému předání úřadu a soupisu svěřeného inventáře některému z duchovních ze sousedních beneficií. Dále informoval Schneka o dalším postupu a seznamu věcí povolených k vývozu, který bude otištěn v dalším čísle *Ordinariátního listu*.[124] Schnek se s ohledem na odchod posledních německých farníků rozhodl pro transfer a požádal o vydání litteras testimoniales a možnost využít nabídky mnichovského dislokačního střediska, které umisťovalo transportované do dalších německých diecézí.[125]

Přesné datum transferu jmenovaných neznáme, oběma bylo 6. září 1946 vystaveno potvrzení o působení ve službě v diecézi, pro A. Schneka, faráře ve Strojeticích a administrátora v Kryrech, o jeho působení ve službě v diecézi od roku 1930.[126] Testimoniálka pro J. Mallyho dokládala zapojení do duchovní služby v diecézi od roku 1925.[127] Dne 16. září bylo vydáno nové testimonium pro strojetického faráře Schneka, potvrzující jeho působení v diecézi jako kaplana od roku 1930 a jako faráře od roku 1936.[128] Tím veškeré stopy po obou jmenovaných v litoměřické diecézi končí.

Předseda MNV Měrunice v okrese Bílina sdělil biskupské konzistoři, že podle směrnic vydaných 5. pěším plukem pro vesnice okresů Bílina, Louny a Roudnice nad Labem z 21. června 1945 odst. B – vyhošťování byl určen k vyhoštění místní farář Josef Schubert. Došlo k němu 9. července a od té doby byl farní úřad uzamčen a jeho majetek nebyl poškozen.[129] Generální vikář odpověděl, že konzistoř vzala na vědomí vyhoštění faráře, ale nemůže vyhovět žádosti o nominaci českého kněze z důvodu jejich akutního nedostatku. V závěru odpovědi shrnul aktuální stav nejen v bílinském vikariátu výstižným konstatováním: *Kdo ze sousedních kněží pro případ potřeby bude moci vypomáhati, lze teprv ustanoviti, až nám bude známo, kteří z nich nejsou vyhoštěni*.[130] Na Schubertovo místo byl jmenován jako duchovní administrátor Antonín Tuček z fary Třebívlice u Libochovic.[131]

123 O tom svědčí dochovaná Schnekova korespondence v ABL, psaná plynulou bezchybnou češtinou.

124 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, FÚ Strojetice, generální vikář farnímu úřadu Strojetice k odsunu tamního faráře č. 6304-II-A-1 z 9. 8. 1946.

125 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schnek, Schnekův dopis konzistoři k jeho odsunu ze Strojetic č. 568 z 13. 9. 1946.

126 Tamtéž, generální vikář A. Schnekovi č. 6954 z 6. 9. 1946.

127 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Mally, generální vikář J. Mallymu, faráři v Blšanech, č. 6954 z 6. 9. 1946.

128 Tamtéž, sign. III-A-1-Schnek, generální vikář A. Schnekovi č. 7447 z 16. 9. 1946.

129 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Měrunice, oznámení MNV Měrunice konzistoři o zajištění fary č. j. 30/45 z 12. 7. 1945.

130 Tamtéž, koncept odpovědi konzistoře MNV Měrunice č. 3817 z 14. 7. 1945.

131 Tamtéž, nominace A. Tučka administrátorem v Měrunicích č. 4221 z 30. 7. 1945.

Tuček zaslal do Litoměřic situační zprávu o návštěvě Měrunic 30. července 1945. Nejprve získal povolení ke vstupu do kostela a fary od ONV v Bílině a převzal je do své správy včetně inventáře na dobu do příchodu národního správce církevního majetku diecéze pro pohraniční oblast Aloise Frajta[132], aby zabránil dalšímu rabování na faře, které zjistil při osobní prohlídce. Klíče zůstaly nadále uloženy na tamním MNV, Tuček se rozhodl zajíždět do Měrunic pravidelně každý týden a vyřizovat zde matriční agendu, zároveň požádal o povolení binace nebo trinace ke sloužení mší svatých. Zatím nebylo rozhodnuto o osudu osobního majetku zadrženého faráře Schuberta.[133] Po oznámení arciděkana z Křesína (okres Litoměřice) Josefa Brunclíka se konzistoř dověděla, že tamní faře byl 5. září 1945 přidělen z internačního tábora Ledvice na hospodářskou práci měrunický farář J. Schubert. O dva dny později byla podána žádost ONV v Bílině o úřední osvědčení o jeho státní spolehlivosti a politické bezúhonnosti, zatím bez odezvy. Dle Brunclíkova názoru byl Schubert klidné povahy a podle toho, že se učí česky, *lze souditi positivně o jeho qualifikaci politické*.[134] Vyvolávalo to dojem, že mladý, ani ne čtyřicetiletý duchovní má zájem setrvat v litoměřické diecézi a přizpůsobit se poměrům.

Podle zprávy národního správce církevního majetku A. Frajta referátu národní bezpečnosti ONV Bílina byl měrunický farář bez udání důvodu zatčen a odveden nejprve do internačního tábora v Bílině a později v Ledvicích. Šetřením nebylo zjištěno, že by byl členem NSDAP, SA, SS, SdP ani podobných organizací. Po jeho náhlém odchodu byla z fary odcizena řada předmětů. Dále Frajt uvedl, že podle výnosu MV B 300/632 z 20. listopadu 1945 nemělo ministerstvo vnitra námitky proti zatímnímu setrvání německých duchovních správců, pokud se v době zvýšeného nebezpečí pro ČSR neprovinili proti zájmům státu a jeho lidu a nebylo možné je nahradit českými duchovními správci. Se souhlasem příslušných národních výborů nebo správních komisí v tom případě němečtí duchovní mohli vykonávat pomocné úkony duchovní správy. Frajt odkazoval na to, že někteří státoobčansky nezávadní němečtí duchovní umístění v táborech nebo na zemědělských pracích, potřební dočasně k obstarávání pomocných úkonů u farního úřadu, mohou být dle MV na dožádání příslušných biskupských konzistoří propuštěni. Jako bývalý litoměřický kaplan v letech 1934–1938 potvrdil, že Schuberta zná z doby, kdy s ním působil dva roky jako kaplan. Za celou dobu se podle něj neprojevoval pronacisticky a profašisticky a naopak obětavě pomáhal při české duchovní správě. Také jako politický vězeň (pět let byl vězněn v Dachau) prohlásil, že Schubert pracoval horlivě a nepoliticky pro veřejné blaho a k nacismu zaujímal negativní postoj. Po tomto zdůvodnění požádal o Schubertovo uvolnění jako výpomocné síly v duchovní správě. Frajt využil v tomto případě svého postavení politického vězně a to mělo v prosinci 1945 ještě značnou váhu.[135] Na to reagoval ONV v Bílině žádostí adresovanou SNB velitelství stanice v Měrunicích o vyšetření

132 Úřad zmocněnce pro zajištění a správu biskupského a církevního majetku litoměřické diecéze zřídil ZNV 12. 6. 1945, jeho činnost byla zrušena k 31. 12. 1947.

133 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Měrunice, informace A. Tučka konzistoři o převzetí fary Měrunice z 31. 7. 1945.

134 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schubert, prohlášení J. Brunclíka ke státní spolehlivosti J. Schuberta č. 94 par. z 16. 9. 1945.

135 Tamtéž, A. Frajt ref. národní bezp. ONV Bílina č. j. 2513/45 ze 7. 12. 1945.

pravdivosti obsahu Frajtova dopisu u starousedlíků s termínem odeslání odpovědi do osmi dnů bezpečnostnímu referentu ONV Bílina.[136]

V polovině prosince 1945 intervenovala konzistoř u Mimořádného lidového soudu v Mostě v Schubertův prospěch, protože podle vyšetřující komise ONV v Bílině na něj bylo podáno trestní oznámení pro důvodné podezření z udavačství. Rozhodnutí o další vazbě příslušelo pouze veřejnému žalobci mimořádného lidového soudu. Konzistoř se snažila dosáhnout Schubertova propuštění se zdůvodněním jeho nepostradatelnosti v diecézi s katastrofálním nedostatkem česky mluvících duchovních.[137]

Velitel stanice SNB Měrunice strážm. Suchomel podle očekávání zpochybnil v odpovědi pro ONV Bílina Frajtův dopis. Podle výpovědi místních starousedlíků *působil Josef Schubert jako ř. k. farář v Měrunici asi od roku 1936 do roku 1945. Jmenovaný byl germanofil, zarytý Němec. Český jazyk ovládal jen nedostatečně. Prý každou neděli při mši sv. se v kostele modlil pro vítězství říše a opovrhoval vším, co bylo české.*[138] A následovalo několik příkladů, že nechtěl půjčit benzin, který se potom při prohlídce našel, a podobně. Závěrem Suchomel konstatoval: *Podle výpovědi místních občanů není žádoucno, aby bývalý ř. k. farář Schubert se opět vrátil na farní úřad v Měrunici, neb většina občanů je českomor. vyznání. Jak bylo dále zjištěno, staral prý se farář Schubert více o politiku jak o záležitosti církevní. Nyní církevní obřady, vyřizování církevních úředních spisů a různé záznamy v matrice vykonává ř. k. kaplan české národnosti Antonín Tuček, t. č. duchovní správce farnosti v Měrunici a bytem na farním úřadě v Třebívlicích. Tedy opětné převzetí farní správy v Měrunici farářem Schubertem je nežádoucno a bylo by přímo proti vůli členů MNV a všech místních občanů české národnosti.*[139]

Během výměny korespondence mezi úřady o dalším Schubertově osudu bylo bez vědomí administrátora Tučka „odvezeno" farářovo auto z vypáčené garáže. Přes veškeré intervence na ONV a u A. Frajta se jej nepodařilo získat zpět, protože *auto je v rukou syna p. předsedy MNV, tudíž nedobytné.*[140] V zimních měsících byla Tučkova administrace prakticky nemožná, což mělo především dopad na omezení výkonu úřední agendy. Konzistoř se od ledna do léta 1946 ještě několikrát marně pokusila o propuštění zajištěného faráře s odkazem na složité poměry na beneficiu a Schubertovu nepostradatelnost na základě výnosu MV č. B 300/632 z 20. listopadu 1945. Pravděpodobně k jedné z posledních intervencí generálního vikáře Kušky u Krajského soudu v Mostě o propuštění J. Schuberta z pracovního tábora v Ledvicích došlo koncem července 1946.[141] Schubert byl odsunut nejspíš na podzim 1946. Dokládá to

136 Tamtéž, ONV Bílina SNB Měrunice č. j. 682/45 Pat. z 14. 12. 1945.

137 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Měrunice, žádost A. Frajta MLS v Mostě o propuštění J. Schuberta z vyšetřovací vazby č. 2541/45 z 14. 12. 1945.

138 Podle dostupných pramenů od roku 1938.

139 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schubert, vyjádření velitele stanice SNB Měrunice strážm. Suchomela ONV Bílina č. j. 1029/45 z 18. 12. 1945. Toto vyjádření postoupil ONV Bílina Frajtovi č. j. 683/45 dne 7. 1. 1946, a ten pravděpodobně rozhodl o prodloužení Schubertova pobytu v Ledvicích.

140 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Měrunice, informace A. Tučka konzistoři o převzetí fary Měrunice z 31. 7. 1945.

141 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Schubert, žádost J. Kušky krajskému soudu v Mostě č. 5891 z 23. 7. 1946.

zpráva nového administrátora třebívlického a měrunického beneficia Štěpána Půčka[142] ze 14. listopadu 1946 s informací o stavu fary, nábytku a farního archivu, protože mimo jiné uvádí, že s Frajtovým souhlasem byly dle oběžníku ZNV č. 835 z 9. července 1946 k odsunu německých kněží a zabezpečení far po nich odprodány věci z majetku bývalého faráře Schuberta a zbytek farního zařízení, který byl zčásti jeho soukromým, si přestěhoval předchozí administrátor Tuček do Úštěka.[143] V následném podání litoměřické konzistoře farnímu úřadu v Úštěku se v žádosti o vrácení zařízení farní kanceláře užívá ve spojení s J. Schubertem termín „evakuovaný farář".[144] Schubert patřil k nejdéle zadržovaným, nakonec zřejmě nebyl odsouzen a transfer pro něj nejspíš znamenal vysvobození od dalšího vyšetřování a jiných nepříjemností. Zemřel 22. února 1990 v durynském městě Heilbad Heiligenstadt ve věku 84 let.

Další zajištění a transferovaní duchovní

Bezpochyby jednou z nejzajímavějších osob na seznamu odsunovaných či vyhošťovaných duchovních německé národnosti byl třiačtyřicetiletý Walter Wiegard, narozený v německém Diefenau, absolvent teologie v Paderbornu, který ovládal kromě němčiny i francouzštinu a rumunštinu. Během studií vypomáhal necelé čtyři roky v několika německých diecézích, dalších osm let působil v rumunské diecézi Jasy (Iaşi) jako duchovní pastýř mládeže a farní administrátor,[145] potom sedm měsíců v diecézi Katowice jako duchovní správce přesídlenců a odtud přišel v roce 1941 do služby v litoměřické diecézi (v Bulovce ve Frýdlantském výběžku). Ten oznámil biskupu Weberovi, že 30. května 1945 obdržel od obecního výboru (zřejmě MNV) vyrozumění, že jako říšský Němec musí opustit území republiky do 24 hodin, a protože nechtěl nechat farníky bez pastýře stejně jako farní majetek bez dozoru, povolil mu národní výbor zůstat do určení jeho nástupce.[146] Na toto sdělení zareagoval generální vikariát prosbou, aby Wiegard zůstal v Bulovce tak dlouho, jak to bude možné.[147]

Wiegard neponechal nic náhodě a 19. června 1945 požádal arcibiskupskou konzistoř v Praze o vystavení osvědčení k dalšímu pobytu v ČSR se zdůvodněním, že je od 1. června 1941 ve službě litoměřické diecéze a od 1. října 1941 správcem fary v Bulovce. Uvedl, že se neprovinil proti českému národu a že byl vždy antinacistického a antifašistického smýšlení, za což byl vyšetřován Gestapem a povolán před německý soud. Prohlásil, že pokud bude pro zdejší faru určen jeho nástupce, je ochoten úřad

142 K ustanovení Š. Půčka v diecézi viz SKLENÁŘ, Michal: Dávám se cele k dispozici k pastoraci v pohraničí. Snahy o poválečnou obnovu a personální situace litoměřické diecéze po druhé světové válce. *Securitas Imperii*, 2018, č. 32, s. 147–148.

143 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Měrunice, informace Š. Půčka konzistoři o stavu majetku J. Schuberta č. 340 z 14. 11. 1946.

144 Tamtéž, žádost generálního vikáře A. Tučkovi na faru Úštěk o vrácení majetku č. 9029 z 29. 11. 1946.

145 V Bukovině žilo národnostně smíšené obyvatelstvo (Ukrajinci, Rumuni, Němci, Poláci, Maďaři a Židé, také rodiny českých Němců ze Šumavy). Z toho tvořili Němci 6,4 % (převážně úředníci, řemeslníci a technická inteligence ve větších městech), proto se tam asi Wiegard dostal jako administrátor německé menšiny.

146 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Wiegard, W. Wiegard biskupu A. A. Weberovi z Bulovky 30. 5. 1945.

147 Tamtéž, odpověď generálního vikáře farnímu úřadu Bulovka č. 3203 z 14. 6. 1945.

kdykoliv předat. Kromě toho poprosil o vydání povolení k dalšímu pobytu i pro o dva roky mladší hospodyni Hedviku Karpierzovou, která se stala německou státní příslušnicí jen přesídlením z Bukoviny a v Německu neměla žádné příbuzné.[148] Wiegard informoval biskupskou konzistoř o žádosti zaslané arcibiskupské konzistoři 19. června (její opis musel předložit okresnímu úřadu) a znovu prosil o podporu setrvání hospodyně. Popsal svoje zkušenosti s odsunem, kdy se již jednou vydal k hranicím, a na poslední chvíli jej dostihlo rozhodnutí, že může zůstat. Konstatoval, že by mu nebylo příjemné podstoupit vše znovu a stejně jako v případě přesídlení z Bukoviny smět si odnést jen několik kilogramů osobních věcí.[149]

Události nabraly rychlejší spád, než si kdokoliv mohl pomyslet. Penzionovaný děkan z Bulovky Josef Müller popsal do Litoměřic události, k nimž došlo v Bulovce 20. června, a omlouval se za opožděné podání zprávy z důvodu zavřené pošty. V ranních hodinách toho dne přišli na faru čeští vojáci, vyzvali faráře Wiegarda, aby šel s nimi, nedovolili mu ani obléct kabát, vyvlekli ho do přistaveného auta a odvezli. Proč a kam, nebylo známo. Müller se obrátil na konzistoř s žádostí o sdělení, komu bude svěřena správa farního úřadu, protože ji kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu (srdce, hluchota) nemohl vykonávat ani pomáhat při výuce a zpovědích.[150]

Konzistoř se pokusila o Wiegardovu záchranu a potvrdila ONV Frýdlant jeho nepostradatelnost pro duchovní správu v Bulovce s odůvodněním, že za něj zatím není náhrada. Požádala, aby byl ponechán na svém místě až do vyřešení otázky a aby mohla zůstat i jeho hospodyně.[151] Tato žádost se zřejmě minula se zprávou děkana Müllera. A nezbývalo tak nic jiného než ustanovit v Bulovce administrátora, kterým se stal děkan z nedalekého Krásného Lesa (tehdy Šumvaldu nebo Schönwaldu) Franz Wirth.[152] Ten zjistil, že se po Bulovce šíří fáma, že Wiegard pohřbil 19. června 1945 manželský pár, který spáchal sebevraždu a přitom pronesl nepřátelskou řeč proti státu. Tuto pověst na místě prošetřil a vyslechl svědky, kteří vypověděli, že Wiegard údajně neznal ani hodinu pohřbu. Administrátor Wirth zaslal konzistoři v příloze žádost adresovanou MNO ve věci odvlečeného W. Wiegarda s prosbou o její předání.[153] Ministerstvo se však nemělo k odpovědi, protože nehodlalo řešit s odstupem praktiky „úřadujících" vojáků ve vztahu k říšskému Němci. V Bulovce byl v listopadu 1945 jmenován administrátorem kaplan Jan Wodraschka z pohraniční fary Ves.[154] Walter

148 Tamtéž, žádost W. Wiegarda arcibiskupské konzistoři v Praze z 19. 6. 1945.

149 Tamtéž, žádost W. Wiegarda biskupské konzistoři v Litoměřicích z 19. 6. 1945.

150 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bulovka, informace J. Müllera konzistoři o událostech v Bulovce z 27. 6. 1945.

151 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Wiegard, žádost J. Kušky ONV Frýdlant č. 3419 z 27. 6. 1945.

152 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bulovka, informace J. Kušky děkanu J. Müllerovi k administraci v Bulovce č. 3552 z 5. 7. 1945 a informace J. Kušky farnímu úřadu v Krásném Lese o ustanovení F. Wirtha administrátorem in spiritualibus ex currendo v Bulovce č. 3552 z 5. 7. 1945.

153 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Wiegard, žádost F. Wirtha o návrat vyhoštěného duchovního správce Min. národní obrany č. 377/45 z 23. 7. 1945, žádost postoupena „k blahovolnému vyřízení" J. Kuškou MNO č. 4161 dne 3. 8. 1945.

154 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bulovka, informace generálního vikáře farnímu úřadu Ves u Frýdlantu č. 6892 z 20. 11. 1945.

Wiegard, jeden z farářů, kteří přišli do litoměřické diecéze až po jejím rozdělení a připojení německé části k Říši, se už do Bulovky pravděpodobně nevrátil. Jeho předchůdce, bývalý děkan a farář J. Müller byl přes svůj věk a zdravotní indispozice odsunut společně s dalšími duchovními z Frýdlantska a dne 20. srpna 1946 zemřel na zápal plic v nemocnici v bavorském Augsburgu, kam byl převezen z nedalekého uprchlického tábora v Haunstettenu.[155] Novým administrátorem excurrendo v Bulovce byl tentýž den ustanoven administrátor ve Frýdlantu Josef Zlámal.[156]

První zprávu o odsunové akci, událostech v Brništi a osudu tamního čtyřiašedesátiletého děkana Maximilána Thamma, rodáka ze saského Chemnitzu, zaslal do Litoměřic děkan z Jablonného Rudolf Sitte, který na základě informací správní komise v Brništi a několika důvěryhodných farníků z 23. července 1945 popsal události v Brništi asi takto: Dne 20. 7. 1945 o půl druhé ráno dostal děkan Thamm příkaz k vyhoštění, časně zrána musela být velká část obyvatel připravena k odchodu a transferu do Žitavy. Děkanovi byly odebrány hodinky a další cenné věci. Sitte dále konzistoři vysvětloval, že nemohl v Brništi splnit nedělní povinnost z důvodu špatného spojení, a pokud za této situace přišli nějací farníci na bohoslužby, našli zavřený kostel, protože klíče od kostela byly uloženy u správní komise až do příchodu českého faráře, jak bylo mu sděleno. O tom také Sitte informoval zákupského děkana a celou záležitost uzavřel konstatováním, že jakákoliv jeho podpora zbývajícím farníkům je nemožná.[157]

Také vikář z Dubnice u Jablonného Josef M. Tittel informoval 24. července 1945 litoměřickou konzistoř o evakuaci obce Brniště, při níž musel opustit faru děkan Max Thamm, a o děkanovi ze Stráže pod Ralskem (šlo o Josefa Steffana – viz dále), který se dosud nevrátil z vyšetřovací vazby v České Lípě. Sám Tittel se zajímal o svou budoucnost a celkem realisticky se dotázal, zda má zůstat ve vedení vikariátu a jeho působení není katolické církvi víc ke škodě než k užitku, protože neumí česky. Dále se přimlouval za lepší zacházení s evakuovanými faráři, kteří – pokud nebudou moci zůstat v diecézi – by mohli být přemístěni do Rakouska nebo dalších německy mluvících zemí a nemuseli by jít po silnici jako žebráci, neboť všichni duchovní správci z jeho vikariátu byli odpůrci Hitlerova režimu a většina z nich za národního socialismu trpěla. Prosil za spolubratry o další instrukce a především o informaci, zda se jim dostane podpory od konzistoře a mohou počítat s případným ponecháním v litoměřické diecézi.[158]

Jako prozatímní řešení se nabízela duchovní výpomoc ze Zákup, proto se J. Kuška dotázal tamního děkanského úřadu, zda by mohli *důstojní patres kapucíni* převzít administraci in spiritualibus excurrendo v Brništi.[159] Protože v Zákupech byl jediným knězem kapucínského kláštera P. Eusebius Rösler, bylo potřeba poohlédnout

155 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Müller, oznámení administrátora Josefa Zlámala z Frýdlantu o úmrtí kněze Müllera č. j. 1970 z 9. 9. 1946.

156 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Bulovka, koncept dopisu generálního vikáře č. 6806 z 28. 8. 1946.

157 Tamtéž, Brniště, informace R. Sitteho konzistoři o vypovězení faráře z Brniště č. 293 z 24. 7. 1945.

158 Tamtéž, informace J. M. Tittela konzistoři o situaci v Brništi z 24. 7. 1945.

159 Tamtéž, č. 4139 z 31. 7. 1945.

se jinde.[160] Správcem farnosti excurrendo byl v září 1945 nominován Adolf Woletz, farář z Holan.[161]

Duchovním správcem farnosti Studánka se stal kaplan ve Varnsdorfu Václav Winter[162] poté, co se konzistoř dověděla od vikáře ze Starých Křečan o zadržení třiapadesátiletého faráře Adolfa Lorenze, žijícího na studáneckém beneficiu od roku 1930, přibližně kolem 23. července 1945 z blíže neuvedených příčin a jeho odvedení neznámo kam. Pisatel zprávy Franz Ch. Frost informoval o dosavadním zajištění bohoslužby duchovním z Rumburka a Krásné Lípy.[163] Detaily o zajištění správce studánecké farnosti se dověděla konzistoř od rumburského děkana Antona Schwarze.[164] A. Lorenz byl zatčen 19. července a místo něj vykonával bohoslužby kaplan Franz Ruprecht z Rumburka. Ve Studánce nebylo nikomu známo, že by důvodem zatčení Lorenze bylo členství v SdP. Z nedostatku duchovních měli všichni v Rumburku binovat a trinovat a dojíždět do sousedních beneficií. Celá studánecká farnost si přála, aby se Lorenz vrátil, a přimlouvala se, aby se za něj intervenovalo. Winter zopakoval, že neví, kde se zatčený farář nachází. *Ausgewiesen sei er angeblich nicht.* (Vypovězen údajně není). Další informace o faráři Lorenzovi pocházejí až ze začátku prosince 1945, kdy se vrátil z vazby internačního tábora v Rabštejně, protože nebyly důvody pro její pokračování. Místní správní komise mu dokonce povolila další pobyt ve Studánce a tím pominuly důvody pro administraci V. Wintera.[165] Dosud neodsunutí farníci se mohli radovat z Lorencova návratu jen několik měsíců, protože podle sdělení ONV v Rumburku z 6. září 1946 o volných místech duchovních v rumburském okresu, byl farní úřad ve Studánce neobsazen, konzistoř zatím neučinila potřebné kroky k jeho personálnímu zajištění stejně jako k vedení matriční agendy.[166] Pravděpodobně na základě tohoto sdělení ustanovila konzistoř administrátorem osiřelé studánecké fary jediného českého administrátora na Rumbursku (t. č. administrátora v Rumburku) Jana Onderku.[167] K administraci uprázdněných farností se konzistoř vyjádřila pro ONV Rumburk, že nelze obsadit fary českými duchovními, protože *nebylo možno míti takovou zásobu kněží, kolik jich po odsunu několika set německých kněží je třeba, jednak není v naší moci zaříditi, aby se dostatečný počet gymnasijních maturantů ke studiu kněžství přihlásil. Proto nelze ani čekati, že by v dohledné době mohly uprázdněné fary býti obsazeny.* [...] *Proto bychom prosili, aby tu byli aspoň takoví kněží němečtí ponecháni, kteří jsou státně spolehliví a češtinu ovládají.*[168]

Biskupská konzistoř byla 18. července 1945 informována Místní správní komisí v Kalku o zajištění třiačtyřicetiletého faráře Rudolfa Wernera vojenskou posádkou,

160 Tamtéž, zákupský děkan R. Fišar konzistoři k administraci v Brništi 9. 8. 1945.
161 Tamtéž, nominace A. Woletze administrátorem č. 6629 z 9. 11. 1945.
162 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Studánka, oznámení J. Kušky děkanskému úřadu ve Varnsdorfu č. 4335 z 10. 8. 1945.
163 Tamtéž, informace F. Ch. Frosta konzistoři č. 5 z 31. 7. 1945.
164 Tamtéž, informace A. Schwarze konzistoři o zatčení A. Lorenze č. 411 z 1. 8. 1945.
165 Tamtéž, oznámení V. Wintera konzistoři o návratu faráře A. Lorenze z 8. 12. 1945.
166 Tamtéž, oznámení ONV v Rumburku konzistoři č. j. 17770/46 VII-34-4 z 6. 9. 1946.
167 Tamtéž, konzistoř ONV Rumburk k odsunu německých kněží a administraci uprázdněných beneficií č. 7255-II-A-1 z 11. 9. 1946.
168 Tamtéž.

předání do vězení a nemožnosti jeho uvolnění. Proto MSK žádala o přidělení jiného faráře k výkonu duchovní správy,[169] které nemohl generální vikář vyhovět s odkazem na nedostatek duchovních české národnosti, a proto měla být fara spravována sousedními faráři.[170] Kuška nominoval děkana Josefa Zimmerhackela, faráře v Malém Háji, administrátorem excurrendo in spiritualibus (vicarius substitutus) pro farnost Kalek.[171] Záhy však novému administrátorovi začaly problémy s časově náročnými přesuny v neschůdném terénu Krušných hor, takže bylo potřeba vyžádat u místního vojenského velitelství možnost přenocovat ze služebních důvodů v Kalku.[172] Konzistoř se zatím snažila dosáhnout u OSK v Chomutově propuštění faráře Wernera na základě výnosu MV č. 300/632 z 20. listopadu 1945 z tábora č. 28 v Záluží z důvodu nepostradatelnosti pro beneficium Kalek. Žádost zdůvodnila nedostatkem duchovních, v důsledku čehož musí faru spravovat farář z Malého Háje, což vyžaduje překonání dvouhodinové vzdálenosti a v zimě neschůdné cesty.[173] Werner byl propuštěn 14. března 1946. Následující den se vrátil na svou faru a zároveň se konzistoře latinsky tázal, zda může úřadovat jako dříve, tedy oddávat a vydávat křestní listy (*assistere matrimoniis et subscribere literas baptismales*), a poznamenal, že správce místní správní komise proti tomu nemá námitky. Dále se ptal, jaké jsou podmínky opce (*Quales sunt condiciones ad optionem?*).[174]

Brzy přišla z Litoměřic odpověď o ukončení výpomoci děkana Zimmerhackla a o možnosti úřadovat bez jakéhokoliv omezení. Opce pro ČSR nebyla možná, protože lhůta k podání žádosti o vrácení státního občanství dosud nebyla stanovena a žádosti podané před tímto termínem neměly být považovány za podané. Aktuálně o ni mohli požádat účastníci odboje nebo lidé věznění v koncentračních táborech.[175] Wernerovo vypovězení bylo pravděpodobně o několik měsíců odloženo. Protože se zřejmě blížil termín transferu, žádal R. Werner opakovaně o zaslání litterae testimoniales.[176] Generální vikář mu na jeho žádost vystavil testimoniálku a v ní potvrdil, že od roku 1924 působil v diecézi nejprve jako kaplan a od roku 1935 jako farář.[177] Konzistoř požádala na konci listopadu 1946 vikariátní úřad v Malém Háji o návrh na jmenování administrátora pro Kalek,[178] a o necelé tři týdny později ustanovila administrátorem Josefa Zimmerhackela, vikáře a děkana v Malém Háji, podle kánonu 474

169 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Kalek, MSK Kalek konzistoři bez čísla z 18. 7. 1945.
170 Tamtéž, J. Kuška MSK Kalek ve věci správy farního úřadu č. 4014 z 24. 7. 1945.
171 Tamtéž, oznámení J. Kušky farnímu úřadu Malý Háj u Hory sv. Kateřiny o administraci v Kalku č. 4014 z 24. 7. 1945.
172 Tamtéž, Zimmerhackelův dopis biskupské konzistoři z 23. 8. 1945, Kuškova žádost vojenskému velitelství v Kalku o povolení přenocovat duchovnímu správci J. Zimmerhackelovi ze služebních důvodů v Kalku, aby si ušetřil náročné cesty z Malého Háje č. 4819 z 28. 8. 1945.
173 Tamtéž, Kuškova žádost OSK Chomutov o propuštění faráře Wernera z tábora č. 166 z 5. 1. 1946.
174 Tamtéž, dopis faráře Wernera konzistoři č. j. 11 z 18. 3. 1946.
175 Tamtéž, Kuška FÚ Kalek ve věci úřadování č. 2185 z 23. 3. 1946.
176 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Werner, Wernerova žádost konzistoři z 10. 9. 1946.
177 Tamtéž, testimonálka faráři R. Wernerovi č. 7399 z 14. 9. 1946 a totéž osvědčení č. 8408 z 23. 10. 1946.
178 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Kalek, J. Kuška vikariátnímu úřadu v Malém Háji č. 9335 z 30. 11. 1946.

kanonického (církevního) práva.[179] Z toho lze usuzovat, že k odchodu duchovního Wernera z uvedeného beneficia došlo v říjnu až listopadu 1946.

O zajištění devětašedesátiletého děkana ve Stráži (pod Ralskem) Josefa Steffana, který byl po domovní prohlídce a sepsání protokolu převezen 13. července 1945 do České Lípy, odkud se dosud nevrátil, informoval biskupskou konzistoř o pět dní později vikář z Dubnice u Jablonného Josef M. Tittel.[180] Strážský děkan Steffan přijal na faru se souhlasem MNV tři rodiny uprchlíků. Při prohlídce fary byly nalezeny dvě staré patrony, o nichž neměl farář nejmenší tušení, a mezi odloženým oblečením dvě uniformy údajně pro syny farářovy hospodyně, což bylo pravděpodobně důvodem jeho zatčení. Dubnický vikář byl přesvědčen o Steffanově nevině a prosil konzistoř o intervenci za jeho brzké propuštění. Pro všechny případy žádal o udělení jurisdikce pro faru Stráž pod Ralskem, což se také stalo, a Tittel byl jmenován administrátorem excurrendo pro farnost Stráž pod Ralskem.[181]

K propuštění děkana Steffana z vazby došlo až 17. dubna 1946 po zastavení trestního řízení (dle § 90 tr. zákona) a on se tak mohl vrátit zpět do Stráže pod Ralskem.[182] Už 25. května ale oznámil konzistoři, že hodlá odejít do Bavorska s posledními obyvateli německé národnosti, což bylo plánováno na první polovinu června, a požádal o vyslání osoby k převzetí majetku.[183] Nečekaně již 5. června sdělil, že odpoledne v 17 hodin odjíždí dobrovolně transportem ze Stráže do sběrného tábora v České Lípě, protože po předchozí zkušenosti s uvězněním a odchodem německých věřících chce být odsunut do Bavorska.[184] Generální vikář Kuška byl z jeho počínání značně rozladěn a 12. června v reakci na jeho oznámení napsal: *Nemůžete-li ve Stráži vydržet, zadejte si o jiné místo*. Napomenul jej, že je nutno dbát na řádné předání kostela a fary. Závěrem v poznámce shrnul jako starší enormně přetížený duchovní názor na Steffanovo jednání: *Podepsaný by taky nejraději z toho utekl, ale drží jej disciplina – je ještě o 3 leta starší nežli vdp. ze Stráže, a „ze stráže se neutíká!“*[185] Na uvolněné místo byl jmenován jako administrátor Adolf Woletz, farář v Holanech.[186] Josef Steffan zemřel sedmnáct měsíců po transferu, 26. listopadu 1947 v 71 letech v Pößnecku v Durynsku.

Jedinou dostupnou informací o odstranění sedmdesátiletého Jana Müllera z velenického beneficia, kde působil nepřetržitě od 1. června 1915, je oznámení MNV Velenice biskupské konzistoři, *že při stěhování Němců z obce Velenic bylo nutno vystěhovati i zdejšího duchovního správce*.[187] Na základě zprávy kaplana Erwina Bundschuha

179 Tamtéž, J. Kuška vikariátnímu úřadu v Malém Háji č. 9748 z 20. 12. 1946.

180 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Steffan, informace vikáře z Dubnice u Jablonného Josefa M. Tittela č. 136 kozistoři z 18. 7. 1945 o internaci děkana ze Stráže.

181 Tamtéž, J. Kuška farnímu úřadu Dubnice č. 4026 z 24. 7. 1945.

182 Tamtéž, oznámení děkana Rudolfa Fišara z vikariátního úřadu Jablonné v Podještědí konzistoři č. j. 191 v/46 z 18. 4. 1946.

183 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Stráž, informace J. Steffana konzistoři k vysídlení do Bavorska z 25. 5. 1946.

184 Tamtéž, informace J. Steffana konzistoři k vysídlení z 5. 6. 1946.

185 Tamtéž, informace J. Kušky farnímu úřadu ve Stráži k duchovní správě tamtéž č. 4404 z 12. 6. 1946.

186 Tamtéž, nominace A. Woletze do Stráže č. 7270 z 11. 9. 1946.

187 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Velenice, oznámení MNV Velenice konzistoři ze 7. 8. 1945.

z fary Lindava na Českolipsku o uvolnění sousedních far Velenice a Brniště z 12., resp. 19. srpna 1945 byl jmenovaný nominován 4. září téhož roku duchovním administrátorem farnosti Velenice.[188] Komplikace nastaly v okamžiku, kdy zde Bundschuh začal konat první bohoslužby a úřední úkony spojené s vedením matriční agendy. Setkal se s chladným přijetím zástupců MNV, trvajících na umístění matrik na tomto úřadě. Kromě toho si musel společně s lindavským arciděkanem Antonínem Vaterem, který jej při jednání podpořil, vyslechnout argumenty o potřebnosti umístění klíčů od fary na MNV.[189] Po rozhovoru nových duchovních správců na velenickém MNV požádalo jeho vedení o svěření duchovní správy českému knězi kvůli německé národnosti lindavského administrátora, sloužícího bohoslužby v němčině jen pro Němce. Zástupce MNV navrhl vyřešit problém pověřením administrátora ze Zákup.[190]

Generální vikář řešil denně podobné stížnosti a většinou radil stěžovatelům, aby se pokusili vyřešit věc smírnou cestou.[191] Po dobu nepřítomnosti stálého duchovního správce schválil uložení klíčů od fary a kanceláře na MNV především pro případ požáru apod. Podobně se chtěl domluvit na způsobu uložení a vydávání farních matrik a navrhl využít ve sporných případech a při vyjednávání v obci služeb Antonína Grusa z děkanského úřadu v České Lípě. Poměry ve Velenicích nevěstily do budoucna nic dobrého. Nakonec generální vikář vyhověl i přání MNV a jmenoval správcem farnosti excurrendo zákupského děkana Rudolfa Fišara.[192] Ten to asi odmítl (doklad o tom se nezachoval), a proto bylo rozhodnutí z neznámých důvodů záhy revokováno – 9. listopadu 1945 byl správcem farnosti Velenice ustanoven Adolf Woletz, farář ve výslužbě v Holanech.[193] Dle oznámení děkanského úřadu v Zákupech zemřel děkan Jan Müller 20. října 1945, bližší podrobnosti o jeho osudu a důvody úmrtí nejsou známy.[194]

Vypovězení do Německa

V Kuškově seznamu z poloviny srpna 1945 bylo u několika duchovních uvedeno, že jsou na některém z míst v Německu. Byli to Maximilián Preiss z Krásného Lesa (v Neuthalu u Drážďan), Josef Hauschild z Libědic (v Marienbergu v Sasku), Anton Aschenbrenner z beneficia Veliká Ves a Široké Třebčice (v Annabergu) a Rudolf Jan z Teplic-Šanova (v Radebergu u Drážďan), o němž je krátká zmínka v souvislosti s poměry a odsunem duchovních v Teplicích-Šanově. Kromě nich ještě další osoby, u nichž to seznam neuváděl.

Na začátku července 1945 žádal generální vikář OSK v Ústí nad Labem o povolení návratu faráře Maximiliána Preisse do Schönwaldu (jak se tehdy Krásný Les

188 Tamtéž, sdělení generálního vikáře J. Kušky farnímu úřadu Lindava k administraci ve Velenicích č. 4937 ze 4. 9. 1945.
189 Tamtéž, sdělení děkana A. Vatera konzistoři o administraci ve Velenicích ze 17. 9. 1945.
190 Tamtéž, žádost tamního MNV konzistoři o přidělení administrátora české národnosti z 18. 10. 1945.
191 Tamtéž, sdělení J. Kušky farnímu úřadu Lindava k administraci ve Velenicích č. 5529 z 20. 9. 1945.
192 Tamtéž, sdělení J. Kušky děkanskému úřadu Zákupy k administraci ve Velenicích č. 6243 z 26. 10. 1945.
193 Tamtéž, sdělení generálního vikáře A. Woletzovi k administraci ve Velenicích č. 6628 z 9. 11. 1945.
194 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Müller, opis úmrtního oznámení vydaného jménem děkanského úřadu Zákupy (nedatováno).

u Telnice ještě jmenoval) z tehdejšího teplického, dnešního ústeckého vikariátu kvůli vypořádání farní úřední agendy a řádnému předání sousednímu faráři (bez uvedení jména nebo farního úřadu), protože byl 4. června 1945 vypovězen do Německa. V žádosti se neuvádělo, kým byl vyhoštěn ani na základě jakého rozhodnutí nebo z jakého důvodu.[195] Také administrátor v Habarticích Robert Rehnelt ohlásil konzistoři odchod faráře Preisse pravděpodobně do Radebeulu (dnes součást Drážďan) a sdělil, že zatím převzal administraci, a zároveň požádal o udělení jurisdikce a povolení trinace. MNV Krásný Les oznámil diecéznímu katolickému úřadu v Litoměřicích (pravděpodobně myšlena biskupská konzistoř v Litoměřicích) vypovězení Maxe Preisse z obce a žádal o vyslání plnomocníka konzistoře oprávněného k převzetí církevního majetku, tedy zařízení fary, spisů a peněžní hotovosti, kostelního zařízení a inventáře. *Církevní věci zatím spravuje dobrovolně se přihlásivší d. p. farář z obce Habartic*.[196] Konzistoř nominovala administrátora v Habarticích R. Rehnelta administrátorem in spiritualibus (vicarius substitutus) excurrendo pro uvedenou farnost[197] a informovala MNV Krásný Les o jeho ustanovení a zmocnění převzít a spravovat církevní majetek. Dále sdělila, že požádala OSK o Preissův návrat, protože za něj není náhrada a v diecézi je nedostatek duchovních.[198]

Snaha o návrat se samozřejmě minula účinkem, bylo tedy nutné řešit situaci beneficia a hledat jiného správce. V sousedních Petrovicích totiž žil na rodinném hospodářství designovaný čestný kanovník litoměřické kapituly Eduard Schönbach-Nietsche, jehož požádala Místní správní komise Schönwald o převzetí vedení *zdejší obce* (míněna administrace nebo duchovní správa obce), což jmenovaný ochotně slíbil. MSK tedy požádala konzistoř o jeho ustanovení administrátorem na uvedeném beneficiu.[199] Generální vikář Kuška oznámil v lednu 1946 ustanovení arciděkana Eduarda Schönbach-Nitscheho administrátorem farnosti Schönwald (administrátorem in spiritualibus, vicarius substitutus).[200] Po odchodu farářů z Petrovic Romana Endtricha a Aloise Switzeho z Nakléřova v červnu 1946 převzal dočasně také jejich duchovní správu a na faře v Krásném Lese žil až do své smrti 13. března 1951.

O vypovězení sedmašedesátiletého Josefa Hauschilda z libědické fary v tehdejším žateckém vikariátu z ČSR na rozkaz posádkového velitelství Vilémov se konzistoř dověděla z jeho dopisu napsaného 1. července 1945 v Heidersdorfu. Oznamoval v něm, že byl vypovězen, fara uzavřena a zapečetěna stejně jako kostel. Prosil o zaslání odpovědi na adresu Rudolfa Webera, majitele dřevařské továrny v Brandově (okres Most), s nímž mohl být vzhledem k poloze Brandova na hranicích s Německem v kontaktu.[201] Ptal se, zda může získat povolení k návratu a souhlas k opětovnému výkonu

195 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Krásný Les, Kuškova žádost OSK v Ústí nad Labem ve věci fary Krásný Les a faráře Maxe Preisse č. 3611 ze 4. 7. 1945.

196 Tamtéž, oznámení MNV Schönwald (Krásný Les) do Litoměřic č. j. 84/45 z 11. 7. 1945.

197 Tamtéž, Kuškova nominace R. Rehnelta administrátorem v Schönwaldu (Krásném Lese) č. 3752 z 13. 7. 1945.

198 Tamtéž, Kuškovo sdělení MNV v Schönwaldu ohledně obsazení fary č. 3824 ze 17. 7. 1945.

199 Tamtéž, žádost Místní správní komise Schönwald konzistoři č. j. 795/45Př. z 31. 12. 1945.

200 Tamtéž, Kuškovo sdělení farnímu úřadu Schönwald č. 67 z 5. 1. 1946.

201 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Libědice, Hauschildovo oznámení konzistoři bez čísla z 1. 7. 1945.

služby. Byl politicky neaktivní, uměl česky a před připojením části diecéze k Německu vyučoval na českých školách náboženství. V post scriptu uvedl, že s ním byli odsunuti také faráři z Vilémova, Podlesic, Mor, Veliké Vsi, Letova, Žaboklik a Úhošťan. Podle sdělení arciděkana A. Webera ze 7. srpna 1945 psal farář Hauschild z Marienbergu.[202] Generální vikář odpověděl Hauschildovi na adresu do Brandova, že jej mrzí, že nemohl zůstat v duchovní službě na svém místě, a vyjádřil snahu o jeho návrat stručně slovy: *Co nám je možno, činíme. Zdali s výsledkem, nevíme*.[203] Čtyři dny po ustanovení Antonína Schindlera, faráře v Novém Sedle, administrátorem excurrendo, se Hauschild 8. září 1945 vrátil na beneficium a do Libědic.[204] Bohužel nemáme dostatek informací o jeho nečekaném návratu. I přes svůj vysoký věk byl vítanou posilou pro zdecimovanou duchovní správu na Podbořansku, a proto byl 26. září 1945 jmenován kromě beneficia v Libědicích ještě správcem farností Kněžice a Mory, interkalárním administrátorem pro farnost Kněžice a administrátorem in spiritualibus (vicarius substitutus) pro farnost Mory excurrendo.[205]

Hauschild neměl v Libědicích na růžích ustláno, fara byla zplundrována Rusy a posléze i Čechy, takže mu zbyl jen jeden pár letních bot, a to nebyla před nadcházející zimou příliš optimistická vyhlídka. Stěžoval si konzistoři na nemožnost vyučovat náboženství, na útisk ze strany českého obyvatelstva a komunistů, také mu byla vytlučena okna na faře a údajně byl šikanován (například v Širokých Třebčicích dostal při oslavě svátku Povýšení sv. Kříže 16. září 1945 ránu pěstí do obličeje). To vedlo k jeho rozhodnutí odmítnout administraci v Morech a Kněžicích a opustit Libědice.[206] Nespokojenost byla asi oboustranná, protože MSK v Libědicích požadovala obsazení místa duchovního správce jinou osobou, jako možná varianta se nabízela výměna s jiným farářem nebo rezignace na beneficium Libědice a přijetí administrace v Dolanech, Vilémově nebo Podlesicích.[207] Hauschild se v listopadu 1945 rozhodl pro rezignaci na farní beneficium Libědice a požádal konzistoř o jurisdikci nebo nominaci duchovním správcem v Podlesicích.[208] Žádost byla akceptována, Hauschild byl 7. prosince jmenován správcem farnosti Podlesice a Vilémov a 8. ledna 1946 se přestěhoval.[209] Na jeho místo byl nominován jako kaplan Rudolf Armstark.

Odchodem z Libědic problémy zdaleka neskončily, v březnu 1946 totiž sdělil ZNV v Praze konzistoři ve věci soupisu diecézního církevního majetku v okresech kadaňském, chomutovském a podbořanském, že bylo úředním šetřením o Hauschildovi zjištěno, že byl před Mnichovem a za okupace ctitelem nacismu a nepožívá dobré

202 Tamtéž, Buškovice, sdělení arciděkana v. v. A. Webera konzistoři ze 7. 8. 1945.
203 Tamtéž, Libědice, konzistoř J. Hauschildovi do Brandova č. 3680 z 18. 7. 1945.
204 Tamtéž, oznámení J. Hauschilda konzistoři č. 1 z 15. 9. 1945.
205 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Kněžice, Kuškovo oznámení J. Hauschildovi č. 5590 z 26. 9. 1945.
206 Tamtéž, Hauschild konzistoři č. 15 z 13. 10. 1945.
207 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, personální spisy odsunutých kněží, sign. III-A-1-Hauschild, J. Kuška farnímu úřadu Libědice o požadované změně místa J. Hauschilda č. 6431 z 2. 11. 1945.
208 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Libědice, Hauschildova rezignace biskupské konzistoři č. 79/1945 ze 17. 11. 1945.
209 Tamtéž, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Podlesice, oznámení J. Kušky farnímu úřadu Libědice o administraci Podlesic a Vilémova č. 7299 ze 7. 12. 1945.

pověsti mezi starousedlíky v Libědicích ani Račeticích. Protože uvedený děkan nebyl podle názoru ZNV československým státním občanem, žádal, aby byl okamžitě zbaven výkonu duchovní správy v Libědicích a nahrazen státně spolehlivým českým duchovním správcem.[210] Dále žádal o podání zprávy o podniknutých krocích do 15. dubna. Generální vikář uvedl neaktuální dotaz ZNV na pravou míru a konstatoval, že Hauschild rezignoval na beneficium Libědice 26. listopadu 1945 a byl jmenován kaplanem v Radonicích a administrátorem farností Podlesice, Vilémov a Široké Třebčice. A dále pokračoval, že farnost Libědice administruje R. Armstark, kaplan v Libědicích, který pro nedostatek kněží současně administruje farnosti Dolany, Čachovice a Tušimice.[211]

Dne 29. června 1946 byl v Podlesicích Hauschild ve svém bytě zatčen, a jak konzistoři napsal 1. července administrátor A. Bayer z Mašťova, byl odvezen *do vyšetřování k soudu do Podbořan*.[212] Důvody jeho zatčení se nepodařilo zjistit, nevíme, zda byl sympatizantem předchozího režimu, nebo se stal obětí vyřizování účtů či skrytých osobních animozit. Dne 5. srpna 1946 odešel z Podlesic a o osm dní později byl po 45 letech služby v litoměřické diecézi odsunut transportem do Německa ze sběrného střediska v Podbořanech.[213] Těsně před jeho transferem z ČSR se na výzvu ONV Podbořany dostavil do Podlesic k soupisu a převzetí farního majetku vikář Rudolf Hubert.[214] Josef Hauschild zemřel rok a čtvrt po transferu, 25. listopadu 1947, v Lipsku.

Podle sdělení arciděkana ve výslužbě Antonína Webera z Krásného Dvora litoměřické konzistoři ze 7. srpna 1945 byl další ze seznamu Aschenbrenner v Annabergu.[215] Generální vikář Kuška jmenoval správcem, tj. administrátorem, pro uprázdněné farnosti Tureč, Vilémov, Kněžice a Široké Třebčice a administrátorem in spiritualibus (vicarius substitutus) pro farnosti Mašťov, Podlesice, Veliká Ves, Mory a pro filiálku Krásný Dvůr právě arciděkana Antonína Webera.[216] Ten však 8. září 1945 zemřel, a tak byl 26. září 1945 s platností od 1. října jmenován správcem beneficia Široké Třebčice Arnošt Bayer,[217] který se vzhledem ke vzdálenosti od Mašťova, kde sídlil, a správě dalších far rozhodl na konci února 1946 vzdát duchovní správy. Navrhl za sebe děkana Hauschilda, toho času administrátora v Podlesicích, odkud to bylo do Širokých Třebčic podstatně blíž, a navíc mu to děkan sám nabídl.[218]

Teprve z dotazu Aschenbrennera na osud teologických knih zanechaných před odchodem na faře, zaslaného z bavorského Gundelsheimu über Bamberg v americ-

210 Tamtéž, Libědice, ZNV Praha biskupské konzistoři č. I-3c-993/10-1945 z 13. 3. 1946.
211 Tamtéž, J. Kuška ZNV k soupisu církevního majetku č. 2231 z 26. 3. 1946.
212 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Podlesice, zpráva A. Bayera konzistoři z 1. 7. 1946.
213 Tamtéž, sdělení ONV Podbořany konzistoři o odsunu J. Hauschilda č. j. 21084/46 z 26. 7. 1946.
214 Tamtéž, informace R. Huberta o stavu majetku na faře Podlesice č. 25 z 12. 8. 1946.
215 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Buškovice, sdělení arciděkana v. v. Webera konzistoři ze 7. 8. 1945.
216 Tamtéž, Kuškovo oznámení A. Weberovi č. 3953 z 30. 7. 1945 a totéž sdělení pod stejným číslem děkanskému úřadu Podbořany, kde je uvedena i administrace vikáře Huberta na jiných místech.
217 Arnošt Bayer sloužil od listopadu 1942 v armádě, do diecéze se vrátil v červenci 1945.
218 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Široké Třebčice, sdělení A. Bayera k administraci ex currendo farnosti Široké Třebčice č. 178/46 z 28. 2. 1946

ké okupační zóně v listopadu 1947, se dovídáme základní informace o jeho osudu v litoměřické diecézi. Na beneficiu Veliká Ves v tehdejším žateckém vikariátu působil od srpna 1931 až do 23. června 1945. Podrobnosti o jeho cestě a dalším osudu nejsou zatím známy, ale protože zemřel v roce 1955 v Gaustadtu, který je dnes místní částí Bamberka, lze předpokládat, že žil celou dobu v bamberské diecézi.[219] Ve Veliké Vsi se pak střídali různí administrátoři, František Hrubý prohlásil za děkanský úřad v Podbořanech, že od fary nepřevzal klíče a neví, kde se nalézají, tudíž nemohl zjistit, zda se tam teologické knihy po faráři Aschenbrennerovi ještě nalézají. Tím byla celá záležitost zřejmě uzavřena.[220]

Závěr

V první vlně neřízeného masivního transferu museli společně s obyvatelstvem německé národnosti opustit litoměřickou diecézi někteří němečtí duchovní i několik říšských Němců, kteří zde působili poté, co přišli do diecéze po jejím rozdělení a „připojení" k Říši. Zajištění farářů, kaplanů a administrátorů souviselo s aktivitou procházejících armád, Revolučních gard, místních akčních výborů NF, ONV a MNV a dalších uskupení v jednotlivých oblastech diecéze. Perzekucí byla zasažena celá duchovní správa, ordinářem a kapitulou počínaje, včetně vesnických farářů, kaplanů a duchovních ve výslužbě. Dotkla se i církevního školství, když došlo k transferu rektora litoměřického bohosloveckého semináře Maximiliána Wenzela a několika katechetů.

Nejdříve byli vypovězeni říšští Němci, pravděpodobně prvním z vyhoštěných diecézních kněží se stal Maximilián Preiss, který musel opustit pohraniční beneficium Krásný Les již 4. června 1945. Ve větších městech (Teplice, Lovosice, Bílina a Litoměřice) došlo v prvních červnových dnech k hromadnému odsunu části německého obyvatelstva a s ním k transferu nebo zadržení městských děkanů a farářů. Dne 7. června 1945 byl mezi transferovanými z Lovosic farář Walter Loos s matkou, Teplice musel téhož dne opustit také profesor Jan Rudolf a další duchovní ve městě byli zatčeni a vyšetřováni. V Bílině byl 15. června 1945 vypovězen arciděkan Václav Billich i jeho předchůdce Anton Russ, stejný osud postihl o den později litoměřického děkana Franze Steinera. Podobné poměry panovaly v dalších oblastech diecéze, kde docházelo k okamžitému nebo postupnému uvolňování beneficií. Nejvíce byla nuceným odchodem zasažena oblast Bílinska, Kadaňska a Podbořanska.

Pro některé duchovní bylo sousední Sasko průchozí zemí do Bavorska, Porýní nebo Rakouska. Klérus, který zůstal v Sasku, se pravděpodobně uplatnil v menších katolických enklávách s vazbou na litoměřickou diecézi. Další transferovaní působili především v sousedním Bavorsku, Porýní a dalších částech Německa, protože tam byl po válce obecně nedostatek katolických farářů (minimum osob odešlo do Rakouska). Mladší ročníky duchovních z území Německa totiž za války narukovaly do

219 *ABL*, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign. II-A-1, Veliká Ves, dotaz A. Aschenbrennera konzistoři z 19. 11. 1947.

220 Tamtéž, vyjádření administrátora F. Hrubého k dotazu konzistoře č. j. 1405 z 16. 12. 1947 k dotazu č. 8003/47-II-A-1 z 10. 12. 1947.

Wehrmachtu, zemřely nebo byly vážně raněny v bojích. Jiní katoličtí duchovní z Říše byli vězněni, umučeni v koncentračních táborech, vrátili se s podlomeným zdravím a nemohli vykonávat kněžskou službu nebo zahynuli při bombardování. Místo nich tak nastoupili ti odsunutí z ČSR.

Z litoměřické diecéze odcházely všechny věkové kategorie, největší ztrátou pro diecézi byl odchod déle sloužících kněží ve věku 35–45 let (byli mezi nimi dokonce absolventi teologie na prestižních zahraničních univerzitách), kteří měli zkušenosti se správou beneficií, znalosti poměrů v diecézi, zároveň dostatek sil a elánu do dalších let služby farníkům a ordináři. Až na několik říšských Němců odcházeli do cizího prostředí a válkou zničených beneficií. Část z nich musela opustit v prvních revolučních dnech a týdnech pohraniční oblasti. Byly zaznamenány případy, že se několika duchovním podařilo téměř zázrakem po několika dnech nebo týdnech vrátit zpět. Nelze vyloučit, že se část mladších a agilnějších farářů a kaplanů stala podporovateli nacionálního socialismu a někteří pamětníci jim to dali po osvobození patřičně najevo.

Exodus z pohraniční oblasti litoměřické diecéze přinesl novému generálnímu vikáři řadu problémů, nedostatek českých kněží, nekončící personální změny a rozšiřování farních beneficií. Jako administrátoři nastupovali na uprázdněné fary duchovní ve výslužbě. Faráři trávili na cestě mezi farnostmi i několik hodin bez ohledu na počasí a to jim ztěžovalo vykonávání povinností při nedělních mších i zajišťování matriční agendy. Zvětšující se vzdálenosti a zhoršující se podmínky byly často důvodem odmítnutí další administrace nebo rezignace na stávající beneficium.

Německým duchovním nebyla vyplácena několik měsíců kongrua, existenčně na nich byli závislí rodiče, kteří zůstali na farách fakticky bez prostředků. Mnoho duchovních zemřelo v Německu na přelomu 40. a 50. let 20. století v poměrně nízkém věku pravděpodobně v důsledku útrap spojených se zadržením a pobytem ve vyšetřovací vazbě a zvýšeného psychického tlaku, kterému byli vystaveni. Nejasnost dalšího osudu, nasazení na práce, na které nebyli zvyklí, obava z další existence a o osud blízkých jistě negativně ovlivnily jejich zdravotní stav. Zastavení výplat kongruy bylo jedním z nejdůležitějších nástrojů, které urychlily odchod z diecéze. Beneficia také postupně opouštěli němečtí věřící, a tak slábl zdroj dalších příjmů. Důvody zadržení byly často fakticky nepodložené, v některých případech by se daly označit za bezdůvodnou odplatu nebo vyřizování osobních účtů. Značná část zajištěných duchovních byla nakonec bez soudu propuštěna, protože chyběly důkazy pro obžalobu a soudy se zabývaly závažnějšími kauzami. Duchovní, kteří neopustili ČSR v období neřízeného odsunu v létě 1945, byli postupně transferováni od léta do podzimu 1946, to je v předposlední a poslední etapě řízeného odsunu. Někteří později následovali již odsunuté rodinné příslušníky, u několika osob šlo o zdržení ze zdravotních důvodů nebo kvůli delší vyšetřovací vazbě.

Část farních objektů nebyla po náhlém odchodu nebo zatčení farářů řádně předána a zajištěna, kostely a fary byly vykradeny, na několika farách byli ubytováni vojáci, jiné byly po osvobození zabrány pro potřeby MNV. Další byly dokonce proměněny ve skladiště obilí a jiných zemědělských plodin. Pokud se odcházejícím duchovním nepodařilo předat fary a kostely, uložit matriky a klíče na bezpečném místě, docházelo k drancování soukromého a úředního majetku vojáky i civilním obyvatelstvem bez ohledu

na výnosy zemského národního výboru o předání a zajištění majetku a další lokální směrnice. Na farách se ztrácel nábytek, hodiny, kola a motocykly, boty a oblečení i jiný soukromý majetek. Z kostelů postupně mizely kalichy, ciboria a dokonce i svíčky...

Ř.-k. farní úřad
v Lovosicích.

v Lovosicích, dne 9. 6. 1945.

P. T.

Biskupská konsistoř
v Litoměřicích.

Dne 7. 6. byla v Lovosicích provedena akce, o průběhu které ~~byla~~ větší část německého obyvatelstva z Lovosic byla vystěhována. Mezi vyházanými osobami se nachází též farář Lovosický, Dr. Walter Loos s matkou.

Podepsaný se snažil u příslušných stolic prosadit zprovoznění ~~fará~~ faráře a několika osob pro provozování kanceláře a pro řádné vykonávání svatých obřadů důležitých, byla však z transportu vyňata pouze stará kostelnice Pí. Veselá. Bylo podepsanému naznačeno, že se veškeré snahy o zprovoznění faráře musí pokládati za beznadějné.

Na faře v Lovosicích se t. č. nachází, mimo podepsaného kněze p. Kaplan Langhans.

Podepsaný navštívil transport na nádraží, promluvil s farářem a loučil se s ním. Pokud s kýmže určení a cíle transportu nebylo dosud zjistit přesně vše potřebné. Zdá se však, že vykořeněná hrdou koncentrování v pracovních táborech na severních Čechách.

P. Kaplan Langhans byl ponechán v Lovosicích, jejíž měl již povolenku pro jízdu do Žabovce n. L.

Zpráva tato nebyla dříve vydána, jejíž nebylo dosud k tomu příležitosti.

Žádám, aby konsistoř co nejrychleji činila

Oznámení farního úřadu v Lovosicích o odsunu tamního faráře Waltra Loose s matkou a personální situaci po jeho odchodu, 9. 6. 1945

Zdroj: Archiv Biskupství litoměřického, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign II-A-1, Lovosice

Farní úřad v Českém-Jiřetíně,o.Most. Dne 4. 7.1945.

Čj:74/1945.

Věc:Hlasení vypovědění faráře
----Hiebla Eduarda ze Fláj.

Nejdůstojnější Biskupské Konsistoři

v Litoměřicích.

Jak podepsanému včera vypravováno bylo,byl farář Edvard Hiebl dne 3.t.m.ze Fláj vypovězen a je fara Fláje bez duchovního spravce.Příčina vypovědění je podepsanému neznámá.Jak však podepsaný ví,patřil farář Edvard Hiebl nikdy ke nacionalsocialistické straně a měl od října 1939-března 1943 školní zákaz.Příčina školního zákazu je také neznámá.Snad může Biskupská Konsistoř něco činiti,že farář Edvard Hiebl smí vratiti a fára Fláje nezůstane bez duchovního spravce.

Antonín Wilhelm
farář.

Oznámení farního úřadu v Českém Jiřetíně o vypovězení faráře Eduarda Hiebla z fary Fláje, 4. 7. 1945
Zdroj: Archiv Biskupství litoměřického, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign II-A-1, Fláje

Věc:Far.R.Werner.Kalek, Čj.:11.
hlásí své propuštění
z tábora. Důst. biskupská konsistoř

v Litoměřicích.

Podepsaný farář Rudolf W e r n e r sděluje,že byl propuštěn dne 14.března 1946 z tábora a dne 15.března zase se vrátil do své fary.

Licetne ei assistere matrimoniis et subscribere litteras baptismales etc.? Správce místní správní komise nemá proti tomu námitek.

Quales sunt condiciones ad optionem?

Kat.farní úřad Kalek,
dne 18.března 1946.

PFARRAMT KALICH

Werner
farář.

Oznámení faráře Rudolfa Wernera o propuštění z internace a návratu na faru Kalek včetně dotazu na možnost dalšího úřadování, 18. 3. 1946

Zdroj: Archiv Biskupství litoměřického, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign II-A-1, Kalek

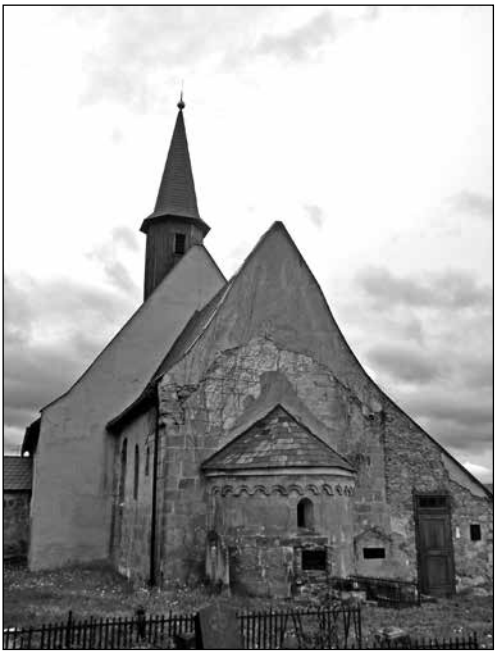

Současný stav kostela sv. Vavřince v obci Želina, farnost se stala v roce 2013 součástí farnosti děkanství Kadaň
Zdroj: archiv autorky

Otisk razítka farního úřadu Lovosice s motivem zemského patrona sv. Václava, jemuž je zasvěcen tamní kostel
Zdroj: Archiv Biskupství litoměřického, f. Konzistoř 1941–1990, záležitosti beneficií, sign II-A-1, Lovosice

Poničené náhrobní kameny na želinském hřbitově *Zdroj: archiv autorky*